ЕДИГЕНИМ ЕДИ ЙЫЛДЫЗ

Биринжи китап

ХУВДҮЛЕР
МАТАЛЛАР
САНАВАЧЛАР
ЯҢЫЛТМАЧЛАР

АШГАБАТ
«ТҮРКМЕНИСТАН»
1989 й.

ББК 84 ТҮР 1
Е 26

Топлап, нешире тайярлан Аманмырат Баймырадов

Едигеним — еди йылдыз: Түркмен хүвдүлери, маталлары, санавачлары, яңылтмачлары. Биринжи китап/ Топлан, нешире тайярлан Аманмырат Баймырадов. — А.: Түркменистан, 1989, 144 с.
Е 26

ISBN 5—8320—0194—X

Китаба түркмен хүвдүлериниң, маталларының, санавачларының ве яңылтмачларының чепер нусгалары гиризилди. Шахыраналыга, нәзик дуйгулара, сырлы мана, айтмасы кын жүмлелере, халк оюнларының тилсимлерине бай халк дөредижилик нусгалары окыжыларың гөвнүнден турар дийип тама эдйәрис.

Е $\frac{4702590102 - 167}{083\ (02) - 89}$ 52—89   ББК 84 Түр 1

ISBN 5—8320—0194—X
© «Түркменистан» неширяты, 1989

ПАЙХАС АЧАРЫ

Түркмен халк дөредижилиги халкың пәхим-пайхасының йитилигине, дөредижилик укыбының учурсыз кәмиллигине гүвә гечйәр. Ил арасында кырка голай дессаны, йүзлерче айдымы өкделик билен ерине етирен багшыларың, улы томлары эмеле гетиржек кыссалары ятдан билен сөзе чепер адамларың уссатлыгы хакда роваятлар айдыляр. Шейле адамларың тагалласы, зехиндир яды халкың уммасыз чепер рухы байлыгыны бизе мирас гоюпдыр. Халк шол мирасың чеперчилик бинядыны пугта тутупдыр. Онуң чепер эсерлери сөз сунгатының кәмил нусгаларына етириши, образ ясайшы, сөз гадырына етип, мазмуна гысгадан чуң маны берши гайталанмажак уссатлыгың, иргинсиз гөзлегиң битирен иши, чәксиз чеперчилик чөзгүтлере бай укыбың, даш ярян дөредижиликли зехиниң өнүми. Ата-бабаларымыз хер сюжети, аңлатманы, сөз дүзүмини сынтгылап-сынтгылап, сейисленен ата, биркемсиз дүзүлен дутара дөндерипдир.

Халкы эсерлери несилден несле гечирмек, кәмиллешдирмек бабатында көпчүлигиң ой-пикири айра чыкмандыр. Гөвүн гөвүнден сув ичипдир, зехин зехинден иймитленип, ылхам дөредижилик умманында перваз урупдыр. Дөредижилик барадакы көпчүликлейин тагалла кем-кемден оларың социал пишесине өврүлипдир. Дөредижилигиң шейле усулда гуралмагы халкы эсерлериң пейдасына чөзүлипдир, идеясының сагдын, темасының дурмушы, чеперчилик дережесиниң кәмил болмагына оңайлы тәсир эдипдир. Оларда халкың узак тарыхы, дәп-дессуры, ислег-арзувы, ыкдысады, социал, медени дурмушы, ахлагы жемленипдир. Фольклорың эстетики-социал гымматлылыгы, тербиелейжилик, жемгыетчилик хызматының тәсирлилиги, йитилиги шу жемиң чеперчилик хүмметине, шахырана эсасына, мазмунының манылылыгына баглы. Халк фольклордан социал ярасына мелхем тапыпдыр, сынан гөвнүни сейиклэп, пайхасыны дурлапдыр. Фольклора гулак асан халк ондан ахлак сапагыны алыпдыр: нәхили

яшамагы, ишлемеги, сөймеги, йигренмеги өвренипдир, адамкәрчилигиң, ынсаплылыгың, эдеплилигиң нормаларыны билипдир. Пайхас ачарының фольклордадыгына, онуң дүрли чеперчилик чөзгүтлерe, шахырана дуйгулара, тәсин өвүшгинли гөрнүшлере бай эгсилмез чепер хазыналарың тәҗидигине биркемсиз акыл етирипдир. Шоңа ҥөрә М. И. Калинин халкы «алтын гөзлейҗи» дийип атландырыпдыр, М. Горький болса, «алтын гөзлейҗилериң» дөреден эсерлериниң сөз сунгатының башлангыҗыдыгыны, оны өвренмегиң, йыгнамагың, нешир этмегиң мөхүмдигини языҗылара весъет эдипдир. Себәби фольклор асырларың, дөвүрлериң, несиллериң чепер тарыхы, рухы хазынасы. Ол эркинлиги сөййән, кәмил чеперчилик нусгалары халаян сунгат. Шоңа гөрә ол фольклор, халк зехининиң хамырмаясы.

Фольклор дүрли-дүрлүлиге сарпа гоймак билен тарыхы хакыкаты чепер хакыката өвүрйәр. Онуң эмер-дамарына сиңип гиден дүрли-дүрлүлик жанрларың тебигатыны кесгитлейәр, сөз сунгатының өзбашдак пудагыдыгыны кепиллендирйәр. Чүнки ол чепер поэтикада, асырлар довамында кәмиллешип, битеви галыпа өврүлен формада, мәхек дашы ялы анык мазмунда, алмаздан хем йити илеяда, бири-бириниң үстүни долдурян образлардыр персонажларда йүзе чыкяр. Сизиң элиңиздәки йыгында гиризилен эсерлер хем шейле өсүшиң, айратынлыгың эсасында кемала гелипдир, фольклорың тебигатына лайыклыкда, эстетики ве җемгытчилик хызматы ерине етирйән чепер сөз сунгатының белли бир пудагына өврүлипдир.

Йыгындыдакы жанрларың формалары, ерине етирилиши ве чепер чөзгүтлери айры-айры. Шуңа серетмезден, олары бирлешдирйән, бири-бирине якынлашдырян аламатлар хем бар. Ата-бабаларымыз несил галдырмага, чаганы яшлыкдан тербиелемәге, дөвребап адам эдип етишдирмәге айратын үнс берипдирлер: эне мәхри хүвдә сиңдирилипдир, сырлы дүнйә акыл етирмек маталларың, сагдын өсмек, сөз гадырыны билмек санавачлар билен яңылтмачларың пайына дүшүпдир. Шейлеликде, жанрларың сөз сунгаты хөкмүндәки чепер эстетики гымматы оларың тербиелейҗилик, җемгыетчилик хызматы билен сазлашыклы өсдүрилипдир.

Чага тербиеси эне хүвдүсинден башланяр. Энәң айдымы чага мәхир пайлаяр, онуң рахатлыгыны үпҗүн эдйәр. Ак ниете бесленен хүвдүлер дуйгулардан, ислег-арзувлардан, долуп-дашян мәхирлерден нүре-нүр. Онуң эгсилҗек гүманы ёк. Бир гөрсең, гүле бүренип ятан ала-яз ялы өвшүн атяр, бир гөрсең, сувы бол деря кимин җошуп акяр. Ыза тесҗек, рухдан дүшҗек гүманы ёк, беленде галар. Оңат арвув-ниетлери эмер-дамарына чеңли ызарлар гидер. «Ягшы ниет — ярым дөвлет» дийлени. Ягшы ниете бесленен, ондан эдим-гылым өвренен чага хор болмаз, ынсабының өңүнде эҗир чекмез. Ине, шу арзув эне мәхри билен гатышып, хүвдүлери оңат ниетиң, җошгунлы мәхриң хазынасына өврүпдир. Шонуң үчин болса герек, эне хүвдүси гулагыңда яңланып дурандыр. Аклыгың, пәклигиң, ынсабың хемрасы болуп, сениң билен яшап йөрендир. Бу-да тебигатың ачылмадык сыры ялы, өзүнде эне мәхринден дөмүп чыкян гудраты саклаян мукаддес сыр. Онуң пайхас ачары мәхирден сув ичипдир, аклыкдан, пәкликден дүзүлен эне сүйди билен иймитленипдир. Шахыр айтмышлайын, мукаддеслик шу ерден башланяр. Шоңа гөрә хүвдүлериң тебигаты мәхир билен өлченйәр, оңат арзувлара бесленен йити пайхас билен кесгитленйәр.

Хүвдүлериң тебигатына махсус эсасы аламатларың кәбирини шейле беллемек мүмкин: 1. Хүвдүлер екеликде ерине етирилйәр, екеликде дөрейәр. Вагтың гечмеги билен шол екелик умумылыга эе боляр, энелериң, бибидир җигилериң тутуш арзувына өврүлйәр. 2. Хүвди — айдым. Ылмың чакламаларына гөрә, илки сазсыз, сөзсүз якымлы сес дөрәпдир, соңра оңа сөз гошулыпдыр. Мегерем, шол илки дөрән сес энелериң мәхринден чогуп чыкан болса герек. Хүвди сеслеринде кәмил сазлара, айдымлара махсус умумылык, якымлылык, тарыхылык бар, сазлы фольклора махсус тебигылык бар. Эне сесиниң мәхирлилигиниң, леззетлилигиниң ачары сесде, сес сазлашыгында. 3. Хүвди шахырана сазлашык, сөз билен хеңиң сүйт билен гаймак ялы гатышыгы. Шоңа гөрә хүвдүлер хем фольклора, хем сунгата дегишли. 4. Хүвдини айтмакда ики максат аралаяр, биринҗиси, чаганы рахат ятырмак, икинҗиси, чага болан сөйгиңи, мәхриңи, ислег-арзувыңы мәлим этмек. 5. Хүвди актив жанр. Ол дурмушда, машгалада болян тәзеликлери бада-бат дуйяр, өзүне сиңдирйәр. 6. Шыгыр формасының галымылыгы, дурнуклылыгы хүвдүлерде сакланып галыпдыр. Шахырана акгынлы-

лык, сетирлере синен сес сазлашыгы тәзе мазмуны гутарныклы кәмиллешен форманың берк галыпындан чыкармандыр. 7. Хувди тербиечи. Беллейшимиз ялы, чаганың аң-дүшүнжеси, хәсиети өз тербиесини хүвдүден башлаяр. Бизиң дөврүмизде хүвдә болан талабың, ислегиң артмагы хем шонуң үчин болса герек.

Халк өз дөредижилигинде чагалары тербиелемеги этаплара бөлүпдир. Илкинжи этап хүвдиниң пайына дүшүпдир, соңра маталлар чага тербиесини өз үстүне алыпдыр. Бу жанр башдан-аяк тербийә багышланыпдыр. Онуң эсасы хызматы чаганың ве улы адамларың аң-дүшүнжесини өсдүрмәге, яткешлигини, ой-пикирини артдырмага гөнүкдирилипдир. Шоңа гөрә оларың чепер чөзгүтлери сырлы, гизлин жогаба баглы. Олар предметлериң, хадысаларың хәсиетли айратынлыкларыны: гөрнүшлерини, гурлушыны, хилини ве бейлеки аламатларыны билмәге, акыл етирмәге эдилйән образлы чепер сазлашыклардан эмеле гелипдир.

Маталлар дурмушы хадысаларың эсасында дөрәпдир, халкың дәп-дессурына, этнографик айратынлыкларына, географик средасына лайыклыкда кәмиллешипдир. Шейле болса-да маталларың ниреде ве хайсы дөврде дөрәндигини такыклаян чешмәниң ёкдугыны, сорагы шейле гоймагың нәдогрудыгыны беллемек герек. Дине халкың этнографиясы барада язылан ишлерде маталларың дәп-дессура дегишли бөлегиниң гадымы дөврлерде ерине етирилендиги беллениpдир. Иңлис алымы И. Фразер ылмы ишинде иңлислериң өли жайланандан соң гонамчылыкда галып, өзара матал айдышандыкларыны такыклапдыр. Ару архипелагында болса, өлен адам габра салынманка, гонамчылыкда матал айдышыпдырлар. Шу дәп Филиппин обаларында бизиң дөврүмизе ченли сакланыпдыр. Пөне мерхумың хоссарлары, дост-ярлары гонамчылыкда дәл-де, өлен адамың өйүнде гижеси билен матал айдышып, дынч алыпдырлар. Филиппиниң ве Индонезияның кәбир районларында мерхум өйден чыкманка матал чөзүшипдирлер. Шу дәп сакланмаса, онда машгала члENлериниң бири якын вагтда ёгалар диен дүшүнже оларың аңына берк орнашыпдыр.

Түрки халкларың аглабасында матал чөзүшмек той, шагаландыр гүйменже билен багланышыклы ерине етирилипдир. Шейле пурсатларда гызлар дурмуша чыкжак йигидиниң пайхасыны сынамак, хәсиетини, дүшүнжелилигини билмек максадында орта матал оклапдырлар, кәте болса матал ашык-магшукларың хөкманы шертине өврүлипдир. Ашык йигит маталың манысыны чөзүп билмесе, жеза чекипдир, магшугы ондан йүз дөндерипдир. Шу дәп түркмен фольклорында дүрли чеперчилик чөзгүтлериң дөремегине гетирипдир. Эртекилердәки патыша гызларының сырлы шертлерини йигитлериң кынлык билен чөзүп, максат-мыратларына етишлери, шахырлар билен багшыларың гаршыдашларыны сырлы йити сөзүң гүйжи билен еңишлери мунуң айдың мысалыдыр.

Көне дөврде матал айдышылян йөрите гижелер болуп, онда өкде маталчылар йүзе чыкарылыпдыр, кәте маталың көмеги билен таныш дәл адамың гылык-хәсиетине, психологиясына белет болупдырлар. Бизиң дөврүмизде болса маталлар сейрек айдыляр, дине язув үсти билен көпчүлиге етирилйәр. Шейле-де болса, маталлар дөредилйәр, бу жанр соңкы дөврде профессионал языжы-шахырларың дөредижилигиниң хасабына байлашмагыны довам этдирйәр. Оларың ерли шерте чалт уйгунлашяндыгына, тәзе предметлериң хасабына чалт дөрәп өсйәндигине совет дөврүнде дөредилен маталлар долы мысал болуп билйәр.

Пыдлырым дек чалт учяр,
Учуп араны ачяр.
Оны гөрен душманлаң
Барсы агзыны ачяр (Ериң эмели хемрасы).

Я-да:

Гөвреси ерде, аягы асманда (Троллейбус) —

кимин маталлар алтмышынжы йыллардан соң дөрәпдир.

Биз фольклорың өзара хызматдашлыга, дөредижиликли гатнашыга сарпа гойяндыгыны, багланышыклы өсйәндигини, кәмиллешйәндигини билйәрис. Маталлар хем, филология ылымларының кандидаты Гочум Гурбановың беллейши ялы, фольклорың бейлеки жанрлары билен якын арагатнашык саклаян, олара гечип, гереклисини олардан алып билйән, дөредижиликли хызматдашлыга сарпа гойян жанр. Ол чепер эдебиятың өсмегине голтгы берип гелипдир. Көне дөврде маталлар шахырларың зехинини, шахырына укыбыны өлчейән сынаг терезиси хөкмүнде мешхур болупдыр.

Маталларың объекти анык, белли бир предмет, хадыса хакда айдыляр. Эмма шол анык ве дар объектиң чөзгүди улы әхмиете эе. Алымлар маталларың ики саны бөлекден: матал эсасындан ве матал манысындан (чөзгүдииден) ыбаратдыгыны белләп, бу хакда дүрли пикирлери орта атындырлар. Оларың бир топары «матал эсасы өң дөрәндир» дийселер, икинҗи топары «матал манысы өң дөрәндир» диен пикири голдапдырлар. Алымларың үчүнҗи топары матал эсасы билен манысының органики багланышыгыны гөз өңүнде тутуп, олара айры зат хөкмүнде гараянлара гаршы чыкындырлар. Олар матал эсасы билен манысы бир вагтда дөрәндир диен дүшүнҗәни өңе сүрүпдирлер. Биз хем үчүнҗи топара дегишли алымларың пикирине гошулярыс, матал эсаслары билен маныларының өзара багланышыклы битеви компонентлердигини ыкрар эдйәрис. Себәби олар биригип, ынсан аңыны, пикирини, укыбыны барлаян, тербиелейән эстетики-эмоционал дуярлыклы чепер маталлары эмеле гетирйәрлер. Биз маталларың шу хызматыны гөз өңүнде тутуп, оларың чөзгүтлерини матал эсасларындан өзбашдак ерде бермеги ерликли билдик. Бу болса маталларың билесигелиҗилик, акыл етирмек, пикирленмек барадакы хызматыны гүйчлендирер.

Йыгында гиризилен санавачларың, яңылтмачларың эстетики ислеги кангатландырышы, ерине етирйән функциясы оларың айдылышына, шол пурсатдакы тербиелейҗилик хызматына баглы. Санаваҗы, яңылтмаҗы чага догры айдып билмесе, онуң эстетики тәсирлилиги гачяр. Себәби оларың эсасы хызматы чагалары тербиелемекден, ыткешлигини, сөз байлыгыны артдырмакдан ве бедениниң сагдын өсмегини газанмакдан ыбарат. Шоңа гөрә оларың догры саналмагы, айдылмагы улы әхмиете эе. Мысал үчин, оюн санавачлары догры айдыланда, чагаларың ойна болан хөвесини артдыряр. Ойнуң акыллы-башлы довам этдирилмеги хем оюн санавачларының догры айдылмагына баглы боляр.

Оюн санавачларының сетирлери гысга болуп, олар аңсат ятда галяр. Сетирлериң өзара сазлашыгы, сөзлериң, сеслериң эндиган гайталанмагы олары айтмагы еңиллешдирйәр. Чагалар «Букулдым», «Ким тапмашак» оюнларыны ойнанларында сетирлери гысга ашакдакы санавачлары санаярлар:

Чымчык,
Чымылдырык.
Сен гал,
Сен чык!

Бу санаваҗың сетир санына лайыклыкда ойнуң гечирилйән еринде галан оглан гөзүни юмуп дуряр, шертлешилен сөзи эшиденден соң, гизленен огланларың гөзлегине чыкяр.

Оюн санавачларының кәбиринде дүшнүксиз сөзлере душ гелйәрис. Олар шахырына акгынлылыгы газанмак максадында уланылыпдыр. Шуңа серетмезден, оларда чага аңыны өсдүрйән, дүнйәгарайшыны гиңелдйән чепер мазмуна аграм салныпдыр. Меселем, «Өвлеме-дөвлеме», «Эй таяк!» ялы санавачларда дурмушы хадысалар беян эдилипдир. Чагалар бу санавачлары санап, көне дөвруң дурмушы, тебигат гөзеллиги, оюнлары билен танышдырлар.

Хайванлар ве гушлар хакында айдылян санавачларда хайванларың ве гушларың хәсиетлери, реңклери, гөрнүшлери ве бейлеки айратынлыклары чепер деталлар аркалы ныгталыпдыр. Өй хайванлары чагырыланда, говы гөрленде, сагыланда санавачлар саналыпдыр. Бу санавачларда адамларың якын көмекчилерине — өй хайванларына болан сөйгүси тәсирли беян эдилипдир.

Адамың беден агзалары ве саплар билен багланышыклы дөредилен санавачлар ерине етирйән функциясы боюнча яңылтмачлара якын. Яңылтмачлар чагаларың дилини «енҗип», олары догры ве медениетли сөзлемәге түргенлешдирсе, санавачлар оларың санлары ялңышсыз санамагына, хасапдан оңат башының чыкмагына көмек эдйәр. Мегерем, бу санавачлар илки улы адамлар тарапындан дөредилип, яшлыкдан чагаларың аңына гуйлан болса герек.

Башам бармак — баш гетир,
Сүем бармак — сүйт гетир,
Орта бармак — от гетир,
Огулхаҗат — ок атар,
Күлем бармак — күл атар —

диен санаваҗы илки улы адам айдяр. Чага улы адамың бүкүп-язян бармакларының адыны бәш саны санаваҗың көмеги билен өврейәр. Санавачлар санларың тертибине

гөрә сададан чылшырымлашыпдыр. Илки бармак санап
бәш саны өвренен чага кем-кемдем түргенлешип:

Ики секиз, бир докуз,
Үч йигрими, он докуз —

кимин чылшырымлы санавачларың сырыны чөшлемели
болупдыр. Бу санавач шейле чөшленйәр. Илки биринжи
сетирдәки санлар гошуляр. Соң икинжи сетирдәки сан
лар хем гошулып, ики сетирдәки санларың жеми чыка
рыляр, ягны йигрими бәш билен бир йүз элли гошуляр
Нетижеде, санаважың чөзгүди — бир йүз етмиш бәш сан
чыкяр. Шейле кысымлы санавачлар чагаларың аңыны
оларың сан санамага, гошмага болан укыбыны өсдүрйәр
дүнйәгарайшыны гиңеллйәр.

Санавачларың бир бөлеги Бейик Октябрь революция
сындан өңки социал деңсизлиге багышланыпдыр. «Гыз
лар зулумдан бизар» диен санавачда көне дөвре махсу
тәсирли вака беян эдилипдир. Санаважың мазмунына
гөрә, гурплы өй гезеленже гиден Абдылла байың гелери
не гарашяр. Чәйнекде чай гайнаяр, чиишде кебап быгыр
даяр. Бир гарып гыз болса хусыт байың ёклугындан пей
даланып, сандыкда сакланян ногайы әдиги алып геййәр
Адамлар бай гелмәнкә ногайы әдиги сандыга салып гулп
ламакчы боляр лар. Эмма сандыкчаның зүлпи, зүлпүн
де-де гулпы ёк. Нәтмели?! Олар:

— Айтмаң оны деңдушлар,
Айтсаң болар тең ишлер.
Айтмаклык нәмә деркар.
Гызлар зулумдан бизар —

дийип, гызың ногайы әдиги геендигини айтмаярлар. «Би
йигиде болар ав», «Душман ёлы бозулар», «Дегирмени
ак дашы», «Гар ягяр» диен санавачларда хем социал ма
ны араляр.

Таяклардыр билезиклере багышланан санавачлард
болса сада юмора, шадыян әхеңе сарпа гойлупдыр
Фольклорың тебигатына лайыклыкда, оларың эсасынд
агыр дөври яңсылаян, онуң социал кешбини ачып гөркез
йән хер хили драматик вакалар ятыр. Меселем, «Бола
томаша» диен санавачда бегиң өйүне ханың бәш ат
лысы гелйәр. Оларың бири бегрес гейип безенен. Эмм
бег гызыны «Ким гөрешде еңсе, шоңа бержек!» дийи

шерт эдйәр. Беглер гөреш тутярлар. Хан атлысы еңилсе, бег хем гызыны бермесе, нhичик болар?! Ине, шу сорага жогап бермек үчин халк өрән ойланышыклы усулы сайлап алыпдыр: «Билезик» оюнда айдылян санавач драматик ваканың санаважына өврүлипдир. Шу айратынлыга гөрә, тарыхы ве сатирики санавачларда көне дурмуша махсус вакалар дүрли чеперчилик чөзгүтлере эе болуп, олара социал баха кесилипдир.

Санавачлар ырымлар, дәп-дессурлар билен бирликде асман жисимлери хакда-да дөредилипдир. Едиген йылдызлар топары барада фольклор эсерлерини дөретмедик халк ёк болса герек. Түрки халклар хем бу йылдызлар топары барада роваятлар, легендалар, санавачлар дөредипдирлер. Легендаларың биринде шейле дийилйәр: Едиген — еди йылдыз. Еди йылдызың янында ики саны йылдыз бар. Оларың бири Ак ат, бейлекиси Боз ат. Ак ат билен Боз атың ёкары тарапында Едиген йылдызлар топары билен аралыкда Демиргазык йылдызы ерлешйәр. Адамлар йылдызларың шу ерлешишини гөз өңүнде тутуп, олары шейле гөз өңүне гетирипдирлер. Ак ат билен Боз ат — отлап йөрен атлар. Демиргазык йылдызы болса шу атларың гаравулы. Едиген йылдызлар топары хем гаракчы. Едиген кесбине гөрә, гижеси билен ики аты огурламага сынанышяр. Гаравул болуп дуран Демиргазык йылдызы олары огурлатмаяр. Шу ховпы дуян ялы, Ак ат билен Боз ат гаравулың янындан дашлашмаяр. Нието баша бармадык Едиген гөчмек билен боляр. Легенданың мазмунындан гөрнүши ялы, адамлар ерде болян ваканы гөге чыкарыпдырлар. Шу ерде шейле сораг йүзе чыкяр. Нәме үчин адамлар:

Ак ат, Боз ат — ики йылдыа,
Демиргазык — еке йылдыз,
Едигеним — еди йылдыз,
Еди гөчер, еди гонар,
Санасаң согап болар —

диен санаважы дөретдикә? Нәме үчин еди гөчүп, еди гонярка? Сорага йылдызларың Бейик Октябрь революциясындан өңки ерине етирйән хызматы жогап боляр. Көне дөвүрде компас, хәзирки ялы ёл гөркезижи карталар болмандыр. Шейле ягдайда ёлагчы кервенлере асман жисимлери ёл гөркезижи компас болуп хызмат эдипдир. Кервенлер көпленч Едиген йылдызлар топарына середип,

барян угурларыны кесгитләпдирлер. Шоңа гөрә олар йыгы-йыгыдан Едиген йылдызларыны санамага, онуң херекетлерине гөзегчилик этмәге мәжбур болупдырлар. Шу хакыкат хем Едиген хакдакы санаважы дөредипдир. Эмма Едигениң бир ерде сакланман, гөчүп-гонуп йөрмеги кервенлериң ёл угруны сайгармагыны кынлашдырыпдыр, кәте онуң барян угруны үйтгедипдир. «Сүйтден агзы бишен сувы үфләп ичер» дийлиши ялы, адамлар гөчүп-гонуп йөрен дурнуксыз йылдызлар топарыны огрулара меңзедипдирлер, йылдызларың дурнуксызлыгыны ятда сакламак үчин «Санасаң согап болар» диен жүмләни гошупдырлар. Роваятларың берйән маглуматларына гөрә, догруданам, ёлагчылар санаважы санап, Едигениң алындан сыпыпдырлар, баржак ерлерине саг-аман етипдирлер.

Санавачлар спорт билен берк багланышыклы. Оюн санавачлары спортуң дүрли гөрнүшини пропагандирлейәр. «Эй таяк!», «З-ы-р-р-ы-м», «Өв-өвек» санавачларында түргенлешик билен багланышыклы пейдалы оюнларың гечирилиши, ойнуң хили хакда сөхбет эдилйәр. Олары бизиң дөврүмизде мекдеплерде, ясли-багларда ойнаса болжак. Оюн санавачлары ве оларың ерине етирйән тербиелейжилик, эстетики хызматы хакда бедентербие сапакларында йөрите гүррүң эдилсе, санавачларың гөрнүшлери, айдылышы, оюнлар билен багланышыгы окувчылара душүндирилсе, оларда оңат тәсир галдырарды.

Яңылтмачлар мекдеп яшына етмедик чагалара ниетленипдир. Олар чагаларың «дил ачмагына», сөз мүлкүне илкинжи гезек гадам басмагына көмек эдйәр. Б. А. Гаррыев яңылтмачларда кәбир чылшырымлы, айтмасы кын сөзлериң, дилиңи чолашдырян сеслериң бардыгына гарамаздан, оларда дурмушда болайжак хадысаларың беян эдилендигини белләпдир. Мысал үчин, ат өзүни аңсат сакыртга басдырмаз, товшан мүтүриклетмез. Шу хакыкат яңылтмажа шейле салныпдыр: «Ат өзүни сакыртгалатмазак болар, товшан өзүни мүтүриклетмезек болар». Яңылтмажы айтмак кын, айтмагы өврендигиң бир окда ики товшан урарсың — биринжиден, дилиң түргенлешер, икинжиден, атың сакыртгаламаяндыгына, товшаның мүтүриклемейәндигине акыл етирерсиң. Шейле өзболушлылык бейлеки яңылтмачлара хем махсус. Олары чалт ерине етирмек бирбада кын, кынчылыгы еңип, яңылтмажың магадына етмек тутанъерлилиги талап эдйәр. Чага яңылтмажы бирнәче гезек гайталаяр, кын сес дүзүмлериңи айтмага кем-кемден түргенлешйәр. Шондан соң яңылтмажы догры санамагы башаряр. Шоңа гөрә яңылтмачларың өвредижилик укыбы, эстетики хызматы олары догры айтмакдан башланяр, себәби чагаларың «дил ачмагының», медениетли догры геплэп билмегиниң ачары яңылтмачларда. Сакав чагалы өйлерде хәли-шинди яңылтмачлар айдыляр. Врачлар сакав чагалара геплемеги өвреденлеринде яңылтмачлардан пейдаланярлар, ясли-багларда, йөрителешдирилен мекдеплерде «дил ачмагың» серишдеси хөкмүнде яңылтмачлара йүзленилйәр.

...Түркмен фольклорының өвренилишиниң, нешир эдилишиниң тарыхы узак дәл. Гысга вагтың ичинде ил арасындан фольклор эсерлериниң аглабасы йыгналып, оларың бир бөлеги нешир эдилди. Дүрли йылларда окыжылара хөдүрленен «Түркмен хувдулери» (чапа тайярлан Б. А. Гаррыев), «Аял-гызларың айдым ве ләлелери» (чапа тайярлан А. Говшудов), «Накыллар ве маталлар» (чапа тайярлан М. Гелдиев), «Түркмен халк маталлары» (чапа тайярлан Г. Гурбанов), «Гүләлек», «Дана сөзлер» (чапа тайярлан Б. А. Гаррыев), «Чемен» (чапа тайярлан С. Аннанурова), «Гелин-гызларың шахырана дөредижилиги» (чапа тайярланлар А. Дурдыева билен А. Баймырадов), «Халк дөредижилигинде дәп-дессур поэзиясы» (авторы К. Беркелиев), «Алтын хазына» (чапа тайярлан Я. Пиргулыев) атлы йыгындылар өз дөврүниң өңүми хөкмүнде көпчүлигиң гөвнүнден турды. Түркмен фольклорыны йыгнамагың, нешир этмегиң улы әхмиетиниң бардыгы биркемсиз субут эдилди. Шу зерурчылык үйтгедип гурмак дөврүнде ач-ачан дуюляр, фольклора болан хөвес артяр, халкы эсерлериң эстетики, тербиелейжилик хызматының тәзе мүмкинчиликлери ачыляр. Ярамжаңлыга, гарындашпаразлыга, харсыдүнйәлиге, парахорлуга, карьеризме гаршы гөрешмекде, пәк ахлаклы тәзе адамы кемала гетирмекде пәклигиң, догручыллыгың, ынсанпервербарлигиң чепер нормасына өврүлен халкы ахлага ислег гүйчленйәр. Шейле ахлагың чепер беяны фольклорда жемленипдир. Бу хеммә белли хакыкат. Шоңа гөрә фольклоры топлайжылар ве нешир эдижилер йыгындыларың кәмиллиги хакда аладаланыпдырлар, тәзе топла-

нан эсерлериң хасабына олары ызыгидерли байлашдырыпдырлар. Г. Гурбанов маталларың дөрейшини, хызматыны, тебигы айратынлыкларыны гөз өңүнде тутуп, олары текстологик када эсасында нешире тайярлапдыр, жанрың түркмен фольклорында тутян орнуны кесгитләпдир. Б. А. Гаррыев билен С. Аннанурова аял-гызларың шахырана дөредижилигиниң темаларыны аныклап, ерине етирилишини, формасыны, шахырана маныың чепер беян эдилишини дегерли мысаллар аркалы субут эдипдирлер. К. Беркелиев дәп-дессур поэзиясының этнографик хызматыны йүзе чыкарып, текстлери өңден гелйән йөрелгәниң эсасында чапа тайярлапдыр.

Шу неширлере серетмезден, хенизе ченли фольклор эсерлериниң чап эдилишиниң окыжылары канагатландырмаяндыгыны, оларда белли бир текстологик дүзгүниң сакланылмандыгыны беллемек герек. Бу окыжының лапыны кеч эдйәр, фольклора болан хөвесини гачыряр. Текстологияның шу етмезини долдурмак үчин фольклорың умумы тебигатыны, өсүш этапларыны, хер жанрың идея-тематик угруны, поэтикасыны, тарыхыны, гурлушыны, ерине етирйән хызматыны, өзара багланышыгыны билмели. Текстлери элипбий тертибинде бермекден гача дуруп, олары маныларың, шахырана акгынлылыгың битевилигине, довамлылыгына, ислег-арзувың логики мазмуна гөрә чепер шөхлеленишине лайыклыкда ерлешдирмели, маталларың чөзгүтлерини матал эсасындан бөлек берип, еке я-да меңзеш предмет хакдакы маталлары бир ере жемлемели. Иң эсасы зат, фольклор эсерлериниң йөргүнли вариантларыны сайламагы башармалы. бейлекилери йөргүнли вариантың байлашмагына хызмат этдирмели.

Түркмен халк дөредижилиги көп жанрлы, гөрнүшли, көп вариантлы. Халк дөредижилигини халкың тарыхы, гылык-хәсиети, дәп-дессуры иймитлендирйәр, она халкың гарайышлары, ислег-арзувлары, дил айратынлыклары сиңдирилйәр. Түркмен халкы хем көп тирели, шивели халк. Хер тирәниң, шивәниң өзүне махсус дил айратынлыгы, дәп-дессуры бар. Кануны шертде, түркмен фольклоры шейле көп өвүшгинлилигиң ичинде кемала гелип, кем-кемден рухы байлыгың эгсилмез хазынасына өврүлипдир. Фольклоры нешире тайярлайжы онуң шу айратынлыгыны гөз өңүнде тутмалы, тирелериң, шиве-

ериң оңат дәплерини, дил айратынлыкларыны ёйман, лары болшы ялы окыжылара етирмәге чалышмалы. Биз шу кануны дүзгүнлери «Едигеним — еди йылдызда» олы сакладык дийип айдып билмерис. Мунуң дүрли сеәплери бар. Биринжиден, фольклоры нешир этмегиң гуарныклы ишленен текстологик кадасы ёк, шейле каданы шләп дүзмәге инди гиришилди, икинжиден, тирелериң, шивелериң дил айратынлыклары, оларың чеперчилик вүшгинлери сакланан голязмалар өрән ужыпсыз. Язып лыжылар фольклор эсерлериниң диалектологик айраынлыкларына, дил байлыгына амал этмән, олары эдеби иле якынлашдырыпдырлар. Шейле хем окыжы йыгынылдакы хүвди я-да санаважы окап, онуң башга вариантының айдылыш нусгасының бардыгыны белләп билер. Бу фольклорың көп вариантлылыгының өнүми. Шол бир анавач Көнәүргенчде, бир хили, Гаррыгалада башга хили аналып билнер. Меңзеш пикири аңладян бендиң, сетиниң чалшырылмагы, шахырана акгынлы маңыдаш сетирериң дурнуксызлыгы хүвдүлериң, санавачларың тебигаына махсус айратынлык. Маталларың, яңылтмачларың ариантлылыгы хем шейле. Матал эсасының я-да матал өзгүдиниң чалшырыляң, гайталанян пурсатлары сейрек олса-да дүш гелйәр. Фольклор эсерлериниң шейле айатынлыклары «Едигеним — еди йылдызда», белли деежеде, гөз өңүнде тутулды, кәмил нусгасы йыгында гиизилди.

Фольклор эсерлериниң тутуш өзболушлылыгыны, чеерчилигини өзүнде жемлейән йыгындыны тайярламак чин хәзирки дөвре ченли топланан әхли фольклор эсерерини бир ере жемлемели, айдылянларыны ил арасынан язып алмалы, классификация бөлмели, көп вариантылыгыны, маны меңзешлигини ве гайры аламатларыны үзе чыкармалы. Диңе шондан соң, фольклорың гутарыклы кәмил йыгындысыны тайярлап болар. Шу асыллыше амал этмек үчин көпчүлигиң тагалласы герек. ТССР Ылымлар академиясының Магтымгулы адындакы Дил е эдебият институтының халк дөредижилиги секторының ылмы ишгәрлери соңкы дөврде фольклорың шейле ыгындысыны — көп томлугыны нешире тайярламагың груна чыкдылар. Хәзирликче фольклор эсерлери регисирленйәр, бар материалларың умумы базасыны аныклаак иши олары топламаклык билен утгашыклы довамтдирилйәр.

Сизиң элиңиздәки «Едигеним — еди йылдыз» — ха
мыр ужүндан петир. Йыгындыны неширe тайярлама
үчин өң чап эдилен фольклор эсерлерини гөзден гечири
оларың сагдын, кәмил нусгаларындан пейдаландык. Ба
шардыгымыздан ТССР ЫА-ның голязмалар фондундакі
хениз неширe дүшмедик хувдүлериң, маталларың энч
месини йыгында гириздик. Он секиз йылың довамынд
ил арасындан йыгналан фольклор эсерлериниң хасабын
оларың үстүни етирдик. Хувдүлер, маталлар, аз хем бол
са, нешир эдилипдир. Санавачлары ве яңылтмачлары н
шир этмек болса үнсден дүшүрилипдир. Диңе соңкы де
вүрде «Магарыф» неширяты санавачларың, яңылтма
ларың ужыпсыз бөлегини көрпе окыжылара хөдүрледі
А. Дурдыева оларың жанр айратынлыгыны өвренди. Би
голязмалар фондунда сакланян санавачларың, яңыл
мачларың көпүсини пейдаландык, оларың ерине етирйә
эстетики ве тербиелейжилик хызматыны хасаба алы
текстлери гөрнүшлери боюнча ерлешдирдик.

Йыгында гиризилен фольклор эсерлериниң бир бөл
гини оба мугаллымлары мекдеп окувчыларының в
фольклоры сөййән адамларың якындан көмек берме
нетижесинде ил арасындан топлады. Дүзүжи пурсатда
пейдаланып, Дашховуз областының Ленин районында
Аллак Нурыеве, Сөйүн Иллиеве, Чәржев областыны
Саят районындан Наргүл Везирова, Красноводск шәх
ринден Тагангурбан Танаеве, Гарагалпагыстан АССР
-ниң Эллигала районындан Бегмырат Баймырадов
йыгнан гымматлы фольклор эсерлери үчин саг болсу
айдяр. Йыгындыда кәбир сәвликлериң болмагы мүмки
белки, нешир эдилен фольклор эсериниң хас кәмил ну
галары бардыр. Шоларй йүзе чыкарып беллик эден, т
зе фольклор эсерлерини топлап, ТССР ЫА-ның голязм
лар фондуна иберен ёлдашлара өңүнден миннетдарлы
билдирйәрис. Себәби халкың дөреден рухы гымматлыгы
ның гадырыны билмек, арзыламак, онүң байлашмагын
гошант гошмак — асыллы иш, онуң башлангыжы бол
фольклора белет болмакдан, оны сөймекден ве йыгнама
дан башланяр.

Аманмырат БАЙМЫРАДОВ,
ТССР ЫА-ның Магтымгулы адында
кы Дил ве эдебият институтының
старший ылмы ишгәри.

ХУВДУЛЕР

БЕЙИК ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯСЫНДАН ӨҢ ДӨРЕДИЛЕН ХУВДУЛЕР

Агзы хемян халтасы,
Пуллар салмага ягшы.
Бурны Эйран нохуды,
Аша салмага ягшы.
Яңагы яз алмасы,
Ысгап ятмага ягшы.
Гөзлери сувлы чешме,
Сузуп ичмәге ягшы.
Гашлары галам кимин,
Хатлар язмага ягшы.
Алны ахал мейданы,
Атлар чапмага ягшы.
Хувва, оглум, хувва-хув!

* * *

Авчы букуп ятанда,
Яшылбашы атанда,
Уран гушы гагылдар,
Мерген барып тутанда.

* * *

Ага тоюның сыраты,
Кендиригиң ак герди,
Суйт үстүниң гаймагы,
Яг йүзүниң көйүги,
Сөк ичиниң сүлүги,
Сүнк ичиниң йилиги,
Ак кежебәң халчасы,
Акар сувуң балыгы.

* * *

Агламa, балам, аглама,
Шетдалы какып берейин.

Саллах әжен аягны,
Йүпе дакып берейин.

* * *

Агзы оймак, бурны писсе,
Оны ясан чепер усса.
Уссасындан уз гелди,
Огул ерне гыз гелди,
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Ай гызым, алма гызым,
Хич хачан өлме, гызым,
Сенсиң энең бәгүли,
Хич вагт солма, гызым.
Хувва-хув!

* * *

Айланайын адыңдан,
Салланчагың бадындан,
Керки ала көйнегиңден,
Гызыл ала елегиңден,
Безенип ата чыксаң,
Чыкармагын ядыңдан.

* * *

Айлар гызым алмалы,
Айда докар бир халы,
Халысының кенары,
Он бармагың хүнәри.

* * *

Айлар гызым ап-акдыр,
Ак гүллери япракдыр,
Өз гызыма дегениң
Гөзлерине топракдыр.

* * *

Ай йүзүнде эл халың,
Бардыр агзында балың,

Балдан сүйжи бал балам,
Саңа гурбан болалың.

* * *

Айлар, гүнлер айланар,
Тойда гызлар шайланар,
Тойдакы шайлы гызлар,
Оглум дашында айланар.
Айланар айлагында,
Доланар йайлагында.

* * *

Айланайын адыңдан,
Ады ягшы, бөбегим.
Өврүлейин мен сенден,
Ысы говы, бөбегим.

* * *

Айланайын адыңдан,
Доланайын донуңдан,
Ады ягшы герегим,
Ичимдәки йүрегим.
Хувва-хув!

* * *

Ак бәгүлиң агы бар,
Сары гүлүң нәси бар?
Кири ювун боляичам,
Нәме гейсин Акнабат,
Нәме ийсин Акнабат?
Ак биз гейсин Акнабат,
Бәгүл тирсин Акнабат.

* * *

Айым, гүнүм ак Тоты-ай,
Сен аглама, гулак гой.
Хем гарасар, хем торгай,

Учуп барян ак гушлар,
Саңа садага болгай.

* * *

Айың, гүнүң арасы,
Экме нарың ханасы,
Наманганың алмасы,
Багдатларың хурмасы.

* * *

Акар сувуң толкуны,
Айың, гүнүң ялкымы,
Бедев атың уяны,
Бег йигидиң егени,
Хувва, балам, хувва- хув!

* * *

Ай ичиниң арсланы,
Гүн ичиниң гөвхери,
Ерде ятмаз мерженидир,
Күле батмаз җөвхердир.

* * *

Акжа чарбаг ичинде,
Ат ойнадар мең балам,
Еди еңңе гойберип,
Гыз сайладар мең балам.

* * *

Ала гар-а, ала гар,
Ала куртэң еңи дар,
Мениң җигим Эзиз җан,
Гөзел гыза хырыдар.

* * *

Ала дагың арчасы,
Мавут, бегрес парчасы,

Атаң, энең гүл болса,
Сен оларың гунчасы.

* * *

Алла-алла Анналы,
Гүлли бага баралы,
Баг ичиниң бир гүли,
Өй ичиниң билбили.

* * *

Алла гузым, Алыжа,
Атлары учар гушча,
Эерлери гызылдан,
Гупбасы гөвхер дашдан.

* * *

Алла жаным хемише,
Гушлар гонар гамыша,
Гамыш башы гайрылса,
Гарып энең гайгыда.
Хувва-хув!

* * *

Алла-хүввэ этмэге,
Кэшге элим бош болса,
Хопба эдип гитмэге,
Мамаң өйи даш болса,
Ягда говруп ниймэге,
Гапырга билен
Дөш болса.
Ювуп ичине гуймага,
Чувал-чувал
Мэш болса.
Арзув-хыял этмэге,
Мыссык чөрек
Бол болса.
Хувва, балам, хүв-хүв!

* * *

Аллай-аллай алалы,
Тойда унуң эләли,
Гелнежем жан геленде,
Огул бэбек дилэли.

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Салланчакда ят, бэбек!
Гечи сагсаң сүйди ёк,
Сүйтли энең өйде ёк.

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Салланчакда ят, бэбек!
Хер ким сени сөймесе,
Якасындан тут, бэбек!

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Энең гоюн сагянча,
Какаң ожак газянча,
Салланчакда ят, бэбек!

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Энең өйде ёк, бэбек,
Атаң ава гиденде,
Энең сува гиденде
Салланчакда ят, бэбек!
Атаң авдан эт гетир,
Энең сагып сүйт гетир.
Хувва-хув!

* * *

Аллай-аллай алганчак,
Сувлар акар буланчак,

Алты ганат ак өйүң,
Гелишиги салланчак.

* * *

Аллай-аллай алласы,
Дашымың демир галасы,
Гич гелер-де, гич гидер,
Гоч йигитлең сереси.

* * *

Аллай-аллай алласы,
Гаяда гыз энеси,
Гаяң башын ел алса,
Гайгылапар энеси.

* * *

Аллай-аллай эдели,
Ак эллери кәдили,
Яны гоша сиңели,
Киселери теңцели.

* * *

Аллай-аллай, ал ханым,
Бал гошулан талханым,
Ягы гелсе — ярагым,
Улы гелсе — герегим,
Тойдан сүйжи гөреним,
Сүйтден гаймак сүзеним,
Ая-гүне баканым,
Адына Алмаз даканым...
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Аллай-аллай, ал хана,
Гөзлериң жылав хана,
Гүл аягың агырса,
Хопба эдейин аркама.

Аркажыгмың хопбасы,
Сүйр депәмиң гупбасы.
Хувва, хув-хув!

* * *

Аллай-аллай Аллаяр,
Жүлгелере ягды гар.
Сен сөвдагәр парчасы,
Биз болалы хырыдар.

* * *

Аллай-аллай әйшекли,
Эли гоша чәйнекли,
Чәйнегинде чай ичер,
Табагында пай иер.

* * *

Аллай-аллай апайын,
Үстүңе махмал япайын,
Оба гиден эжеңи —
Нирден гөзләп тапайын?

* * *

Аллай-аллай саз эдер,
Билбиллер оваз эдер,
Хер кимиң өз чагасы,
Эжесине нәз эдер.

* * *

Аллай-аллай эдейин,
Сенсиз нәнең ятайын,
Сен гүл болуп ачылсаң,
Мен саянда ятайын.

* * *

Аллай-аллай жаным сен,
Көйнек бичсем яным сен,

Тойда тумар багым сен,
Гүнде гүлүстаным сен.

* * *

Аллай-аллай адага,
Гушлар гонар пудага,
Пудакдакы гызыл гүл,
Шу балама садага.

* * *

Аллай-аллай эл битер,
Нар агажа гүл битер,
Үч яшына баранда,
Сайрап дуран дил битер.

* * *

Аллай-аллай этмәге,
Кәшги элим бош болса,
Отла мүнүп гитмәге,
Дайыларың даш болса.

* * *

Алачаның агы бар,
Совсаның гөги бар,
Гырмыз доны сөймесең,
Нәме гейжек, Аллаяр?

* * *

Аллай-аллай хопба эдиң,
Перең читден гүпби эдиң,
Ярадан малы көп берсе,
Гызылдан бир гупба эдиң.

* * *

Аллан — алласы гелер,
Ятса укусы гелер,

Укусындан туранда,
Бәгүлиң ысы гелер.

* * *

Аллай — алласы гелер,
Ятса укусы гелер,
Узак-якын ёллардан
Дайы-дайзасы гелер.
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Аллалайын апагым,
Апалайын егеним,
Алмадакы ак гушум,
Голумдакы шуңкарым.

* * *

Аллалайын мен сени,
Ады ягшы бәбегим.
Адыңа Алма даканым,
Гөзүне сүрме чекеним.
Хувва-хув!

* * *

Аллаласам ярашар,
Гулпак багы чолашар,
Гулпак багы чиг йүпек
Өз ләләме ярашар.

* * *

Аллаласам айлардан,
Сув алайын чайлардан,
Келле, көймет гөтерип,
Гыз сорайын байлардан.

* * *

Аллалар этсем ярашар,
Боюңа гүллер долашар,

Гүл долашан бойларыңа,
Зербап донлар ярашар.

* * *

Аллай-аллай отага,
Гушлар гонар пудага,
Пудакдакы гызыл гүл,
Шу балама садага.

* * *

Аллай-аллай гол ашар,
Көйнек гейсе ярашар,
Ак кечәниң үстүнде,
Гелни билен далашар.

* * *

Аллаласам алмалы,
Алып гойна салмалы,
Сакаклары сом алтын,
Садранч ойнар эллери.

* * *

Аллаласам, хан оглан,
Деряда гуш кән, оглан,
Кесгир гылыч билинде,
Урушда пәлван оглан.

* * *

Алла-алла, алды яр,
Тутды жүлгелери гар,
Сен сөвдагәр парчасы,
Биз болалы хырыдар.

* * *

Аллай-аллай хемише,
Атын баглар гамыша,

Яз өйүнде язлаган,
Гыш өйүнде меневше.

* * *

Аллай-аллай арапдыр,
Ат тутмаңа ярапдыр,
Аягында гүлли жорап,
Гыз-гелинлер халапдыр.

* * *

Аллай-аллай ак баллы,
Сайраса билбил дилли,
Якасы гызыл гүлли,
Гүллериңе дөнейин.

* * *

Аллай-аллай адыңдан,
Салланчагың бадыңдан,
Гырмызы гулпагыңдан,
Гундузлы телпегиңден.

* * *

Аллай-аллай-ха ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Илерде йүзүк нагшы,
Гайрада кейик башы.
Кежебеси гөкде ойнар,
Көлегеси ерде ойнар,
Ерде гойсам пос болар,
Гөкде гойсам ыс болар,
Аллай, балам, хувва-хув!

* * *

Аллап-аллап агасы,
Башында томагасы,
Депеси алтын гупбалы,
Үлпүлләр отагасы.

* * *

Аллан-аллан алдыгым,
Ал дарайы көйнегим,
Ят иллерде ярaным,
Ярак итден гораным.
Дагларда ёвшан башы,
Эллерде йүзүк гашы,
Хувва-хув!

* * *

Алласы бар баламың,
Тылласы бар баламың,
Гелйән навың ичинде
Дәдеси бар баламың.

* * *

Аллан-аллан, ай Пашжа,
Дерду-белан даг-даша,
Душманларын гырылсын,
Ылахым сен йүз яша!
Хувва-хув!

* * *

Аллан-аллан элмыдам,
Яңаклары гүл мыдам,
Яңагың гызыл гүли,
Гыш гүнлери бал мыдам.

* * *

Аллаласам ай сени,
Сөйсем гөвнүм жай сени,
Гыш гышласам яз сени,
Гүнде сөйсем аз сени.

* * *

Аллаласам бал ялак,
Хер гулагы эл ялак,

Өз оглумы сөенде
Бир яшажык гүл ялак.

* * *

Аллаласам хас йигит,
Экер багында чигит,
Атланып ава гитсе,
Нөкери сегсен йигит.
Сегсен йигит сердары,
Өз өйүмиң мыдары.

* * *

Аллаласам әр болар,
Хер элинде нар болар,
Ёртуп өйден чыканда,
Душман гөзи көр болар.

* * *

Аллаласам әр болар,
Маймын гөзи дар болар,
Тойдан тоя гезенде,
Гызлар саңа зар болар.

* * *

Аллаласам хан оглан,
Деряда гуш сен оглан,
Кесгир гылыч билинде,
Урушда болган оглан.

* * *

Аллаласам ятыпдыр,
Гүл яссыга батыпдыр,
Ояндырман, еңңеси,
Янжа ука гидипдир.

* * *

Аллан-аллан адыңдан,
Салланчагың бадыңдан,

Салланчага гиренде,
Эжең гурбан адыңдан.

* * *

Аллан-аллан, ай бәбек,
Эжесине пай бәбек,
Тур, ганымың гөзүн ой,
Батыр болгун, эй бәбек.
Хувва-хув!

* * *

Аллан-аллан акжадыр,
Багда битен бакжадыр,
Гарга дийип тутаны,
Учуп барян закжадыр.

* * *

Аллан-аллан ак майса,
Өңүне гүллер яйса,
Ызындан огул болса,
Қакасы тойлар берсе.
Аллай-аллай.

* * *

Аллан-аллан алайды,
Багың гүлүн ёлайды,
Багларда гызыл гүл дек,
Гызлар билен ойнайды.

* * *

Аллан-аллан алайын,
Салланчага салайын,
Саңа гелен беланы
Дага-даша ковайын.

* * *

Аллан-аллан ягшыдыр,
Ал паласың нагшыдыр,

Бир агасы түйдүкчи,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Демирдендир галасы,
Барсын душман жанына,
Чары жаның беласы.

* * *

Аллан-аллан аласы,
Демирдендир галасы,
Элмиң күмүш хасасы,
Башымың алтын жыгасы.

* * *

Аллан-аллан ат гелди,
Узак ерден хат гелди,
Аллан, бәбек, уклама,
Қакаң мүнен ат гелди.

* * *

Аллан-аллан ал гелйәр,
Салланчагңа гүн гелйәр,
Хачан ятып турамда.
Сенден гүлли ыс гелйәр.

* * *

Аллан-аллан ал бенди,
Сачың дерялар бенди,
Эжең чай ичип дерләр,
Дайың гетирсе ганды.

* * *

Аллан-аллан эмилсин,
Укла, гөзүң юмулсын,

3 Заказ № 3139

Укыңа пәсгел бержек
Душман бары гырылсын.

* * *

Аллан-аллан эйжежик,
Окы-яйы инчежик,
Мүнен аты тайчанак,
Дүшен ери гөк йылак.

* * *

Аллан-аллан алдыран,
Атына махмал салдыран,
Енцелерин иберип,
Сөен гызын алдыран.

* * *

Аллан-аллан алдыран,
Атына махмал салдыран,
Отурса гоюн өлдүрен,
Турса гала салдыран.

* * *

Аллан-аллан агы бар,
Гайыщдан бил багы бар,
Арслан жаның көйнегиниң,
Арт этегиниң чәги бар.

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Акар сувлар буланчак,
Алты ганат ак өйүң,
Ярашыгы салланчак.

* * *

Аллан-аллан алганчак,
Атып ургун чалганчак,

Чалганчак гуш тапмасаң,
Ургун яшылбаш өрдек.

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Йүпек ёрган, салланчак,
Гурбан жаның тоюнда,
Кырк мүң өйли атланжак.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Гүл яссыкда келлеси,
Укудан оянанда,
Гелер шунуң дайысы.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Гүл яссыкда келлеси,
Ак памыкдан энеси,
Гүл жәжекден дәдеси.

* * *

Аллан-аллан өвмели,
Өң якасы дүвмели,
Саңа гелен белаңы,
Дага-даша ковмалы.

* * *

Аллаласам ар болмаз,
Бичен донум дар болмаз,
Вепамың сөен гызы,
Өмүрбакы хор болмаз.

* * *

Аллай этсем хас киши,
Томус серер кишмиши,

Кишмишден жубэ салса,
Асла болмаз тешвиши.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Сенден гелер гүл ысы,
Сөйсе сөйсүн мамасы,
Сөйгүли гелин баласы.

* * *

Аллан-аллан алмалы,
Алып гойна салмалы,
Ир ятып, ирден туруп,
Гөз-гашыны сылмалы.

* * *

Аллан-аллан ал пенже,
Хер гулпагы бир пенже,
Йыган оты ёрунжа,
Иен гавуны замча,
Йыган одуны омча,
Гееии йүпек парча.

* * *

Аллан-аллан ал хана,
Гөзлесин гүлгүн хана,
Аякларың агырса,
Гөтерейин аркама.

* * *

Аллан-аллан апарлар,
Тоюнда ат чапарлар,
Ярың гелер вагтында,
Үйшүп челпек япарлар.

* * *

Аллан-аллан өвмели,
Якалары дүвмели,

Саңа бир гелин герек,
Гара гөзи сүрмели.

* * *

Аллан-аллан ятянча,
Отырын ай батянча,
Эзиз балам, эй балам,
Йылдызлары сапар мен,
Сен кемала етйәнчәң.

* * *

Аллан-аллан өзүне,
Укы гелмез гөзүне,
Сатын алып базардан,
Сүрме чалсам гөзүне.

* * *

Аллан-аллан өзүңе,
Укы гелсин гөзүңе,
Саңа назар салаңың,
Сөзен дегсин гөзүне.

* * *

Аллан-аллан хемише,
Бойы меңзәр гамыша,
Гышлагында гүл битсе,
Язлагында мелевше.

* * *

Аллан-аллан хемише,
Кервен гитди гамыша,
Кервенимиз алман гелсе,
Сени тутсак кумүше.

* * *

Аллан-аллан хүнжүден,
Бөрүги долы күнжүден,

Хер ким сени ынжытса,
Ичи долсун санжыдан.

* * *

Аллан-аллан эдейин,
Бага саллан эдейин,
Багың гызыл гүлүни,
Саңа дерман эдейин.
Аллаласам мен сени,
Хувдулесем мен сени.

* * *

Аллан-аллан эдейин,
Акжа балак эдейин,
Агызжыгны кешделэп,
Ажайып зат эдейин.

* * *

Аллан-аллан яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасы өйүң душунда,
Ак өй гурун балама.

* * *

Аллан-аллан чагыдыр,
Гойнуң женнет багыдыр,
Чык көчэниң башына,
Дайың гелйэн чагыдыр.
Аллаласам мен сени,
Хувдулесем мен сени.

* * *

Аллан-аллан яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасының душунда,
Ак өйлери гүммүрдэр.

* * *

Аллан-аллан апайын,
Үстүне махмал япайын,
Бегрес, махмал үшетсе,
Йүпек ёрган япайын.

* * *

Аллан-аллан атянча,
Отырын даң атянча,
Гара багрым ган болар,
Шу кемала гелйэнчэ,
Хувва-хув, балам,
Хув-хув!

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Акар сувлар буланчак,
Кеймир Көрүң баласы,
Хер дулунда салланчак.

* * *

Алмалардан ал балам,
Багындан гүл ёл балам,
Кимиң гызын халасаң
Голуң бойна сал балам.

* * *

Алмасындан, нарындан,
Элмыдама барындан,
Гүли ачылды багының,
Ёлсун гүл пудагындан.

* * *

Алма гызым гүл йүзли,
Гүл бөрүги гундузлы,
Багымда ачылан гүлүм,
Таганда дессембилим.

* * *

Алмалыдыр, алмалы,
Алын бага салмалы,
Эртир агшам гөрмели,
Шаму-сэхер сөймели.

* * *

Алтын ашык, Айжемал,
Күмүш ашык, Айжемал,
Сурагыңдан сув ичсем.
Мэхрим доймаз, Айжемал.

* * *

Алтын ашык сакасы,
Дарайы донуң якасы,
Яш йигитден какасы,
Яш гелинден эжеси.
Хүввэ, балам, хүввэ.

* * *

Алын сачың ал йүпек,
Депе сачың чил йүпек,
Хувдүлесем мен сени,
Аллаласам мен сени.
Хувва-хув!

* * *

Аннажемал хайбатлы,
Мүнен дүеси совгатлы,
Ал-яшылдан көйметли,
Герекли балам, хувва-хув!

* * *

Апбагым-а, япбагым,
Гүл пудакда япрагым,
Сөймедиклер отурсын,
Өзүм сөйжек апбагым.

* * *

Аралыга аланым,
Далашыклы сөеним,
Датлы гөрен бэбегим,
Аллаласын эжеси,
Хувдулесин эжеси.

* * *

Ары тутдум эл билен,
Чакды мени дил билен,
Чакан ери авады,
Баллым бармак санады.

* * *

Эзиз жаным атлыжа,
Голтуклары хатлыжа,
Отурса гүррүң дүзер,
Атланса оба гезер.

* * *

Атасына огшаса —
Кесгир гылыч билбагыя.
Энесине огшаса —
Мервердендир яшмагыя.
Еңңесине огшаса —
Йүпекдендир сач багыя.
Дайысына огшаса —
Дүйрме гылыч билбагыя.

* * *

Атаң гыратлы гелер,
Яны совгатлы гелер,
Гузым сени гужаклап
Отурсам датлы гелер.

* * *

«Атлан-атлан» дийленде,
Өңи билен атланар.

«Батыр сайлан» дийленде,
Найзасына даянар.

* * *

Атланып ава гидер,
Товшанлы дага гидер.
Товшан асар янына,
Ганы дамар донуна,
Арып авдан геленде,
Эжеси гурбан жанына.

* * *

Атлы гелсин тоюна,
Мыхман гелсин өйүне,
Биле гезен дең-душуң,
Гатанч берсин тоюңа.

* * *

Байрамжан-а бир киши,
Элинде демир чиши,
Жуваз айлап яг алса
Болар жахыллар башы.

* * *

Байрамжан хандан гелйәр?
Товшанлы гырдан гелйәр.
Товшан асар янына,
Ганы дамар донуна.

* * *

Бага гирсем бахар бор,
Йүзүн гөрсем нахар бор,
Бир гүн йүзүн гөрмесем,
Дүнйә маңа зәхер бор.

* * *

Базардан баллар алсак,
Билине шаллар алсак,

Гөзүм-башым диймесин,
Баллым башына дөнсек.

* * *

Байрамжаны алалы,
Гүл йүзүни гөрәли,
Байрам кими халаса,
Шоны алып берели.

* * *

Байрамжаны хопба эдиң,
Башына гурама топбы эдиң,
Агасы экини кән алса,
Башына гызыл гупба эдиң.

* * *

Бал акар бажагында,
Яг дөкер бужагында,
Мыдама аш бишйәндир,
Дидәмиң ожагында.

* * *

Баллым дердиңе янжак,
Овазың билбил ялжак,
Алты ганат өй диксем,
Шонда этжек саллапчак.

* * *

Балам, балам баласы,
Сенден гелер гүл ысы,
Сени багрыма бассам,
Элиме яйрар ысы.

* * *

Баллар кимин балажа,
Дүзде гезер хемише.

Атланып сейле чыкса,
Мүнеп аты алаша.

* * *

Балам, сени сөейин,
Гырмызы гүле бояйын,
Гырмызы гүл ысындан,
Ысгап-ысгап доярын.

* * *

Баллым гелйәр о дагдан,
Жүбүси долы дагдандан,
Сайлап-сечип гыз алса,
Иймити түви-ягдан.

* * *

Баллым гелйәр оюна,
Дон бичели тоюна,
Сүрүде гоюн гойман,
Өлдүрели тоюна.

* * *

Баллым эле алмалы,
Агзына гаймак чалмалы.
Вепа жаның тоюнда
Дутар, гыжак чалмалы.

* * *

Баллым, сени ятырдым,
Гызыл гүле батырдым,
Укудан гансын дийип,
Башужунда отурдым.

* * *

Баллым, баллым бал башдан,
Бал дәл, гызыл гүл экен,

Элжагазна алса пили,
Атыр гүлли ыс экен.

* * *

Баллым, баллым бал башдан,
Атлары озар гушдан,
Эерлери гызылдан,
Гупбасы гөвхер дашдан.

* * *

Баллым адам түйслүдир,
Ысы гүллер ысыдыр,
Баллыма ат даканың,
Өзи адам писидир.

* * *

Баллым айың бөлеги,
Баллым сазың табагы,
Шондан соңкы боланлар
Күмүш билен галайы.

* * *

Баллым, баллым балажа,
Эл багжыгы алажа,
Яшы етен гоч йигит
Гөзи-гашы гаража,

* * *

Баллым, баллым далашар,
Баллыма дон ярашар,
Элиндәки алманы
Дост-ярлары пайлашар.

* * *

Баллым, атың сәкдирме,
Секиз мыхын какдырма,

Хер сапара гиденде,
Ярын ёла бакдырма.

* * *

Баллым, адың Өвелек,
Ылгап йыгсаң көмелек,
Ярыша гидениңде,
Адың болар йүврек.

* * *

Баллым гелйәр күнжүден,
Жүбен долы хүнжүден,
Баллым атдан дүшйәнчә,
Душман өлсүн санжыдан.

* * *

Баллым, яшың узакдыр,
Урмак, сөкмек языкдыр,
Алкымыңдан ысгасам,
Алты айлак азыкдыр.

* * *

Баллым, баллым бал ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Гайрада кейик башы,
Илерде йүзүк гашы.

* * *

Баллым, атың боз болсун,
Ганаты күмүш болсун,
Хер сапара гиденде,
Эренлер ёлдаш болсун.
Ёлдашым сен герегим,
Сырдашым сен дерманым.

* * *

Баллым шундан атланды,
Ховасы булутланды,

Мүнен аты тай-гулан,
Гезен ери гөк чемен,
Чөлде кейик ойнатмаз.
Сувда гәвмиш яйнатмаз.

* * *

Баллым, шондан тур-да гел,
Окуң-яйың гур-да гел,
Ашакда ша дереси,
Душманлары гыр-да гел.

* * *

Балыңдан хем гүлүңден,
Билбил ялы дилиңден,
Ил айланса хер гүнде,
Совсаналы сүммүлиңден.

* * *

Бакжасында, багында,
Йылың бахар чагында,
Билбиллер сайрашарлар,
Гүлүмиң отагында.

* * *

Башымың тәжидары,
Гызлар көңүл мыдары,
Бир заман эжең сенсиз,
Етмез сабры-карары.
Хувва-хув!

* * *

Башыңа гурбан, башыңа,
Баллар гошайың ашыңа,
Окараңы долдурып,
Берсең деңи-душуңа.

* * *

Башындан-а, башындан,
Гуванайын дашындан.

Деӊ-душуӊа гысганман,
Алып берейин ашыӊдан.

* * *

Бир эййэм гүн яшындыр,
Гара дагдан ашындыр,
Меӊ баллымыӊ үстүне,
Ай ягтысы душүпдир.

* * *

Бедев атыӊ бөкдүрип,
Белленеӊе дөнейин.
Дарайы донуӊ сапжадып,
Салланаӊа дөнейин.
«Өйлендир, дәде» диййип,
Дилленеӊе дөнейин.
Дөнейин дөнүшинден,
Пыяда йөришинден,
Элим ишде, дөнейин,
Агзым ашда дөнейин,
Бу гүн элим дегмесе,
Эрте гичде дөнейин.
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Бейик агажыӊ мивеси,
Сөйгүли гелниӊ баласы,
Үзүлмез алмаӊ сапагы,
Перваналаӊ баласы.

* * *

Бейик дагыӊ гаясы,
Сэхра-чөлүӊ маясы,
Мэтэч болан ынсана,
Баран ериӊ саясы.

* * *

Боз атыныӊ бойнагы,
Бойнагы гыз ойнагы,

Ойнап-гүлүп геленде,
Ийдиги сүйт гаймагы.

* * *

Боюӊа жан, боюӊа,
Ил йыгылсын тоюӊа,
Бир мензилден гыгырып,
Чапар гелсин өйүӊе.

* * *

Бойнуӊ узын гамышдан,
Этегиӊ долы иймишден,
Сагат багыӊ күмүшден,
Җигим аллай эдейин,
Бага саллан эдейин.
Хувва-хув.

* * *

Боюӊ меӊзэр чынара,
Гүл йүзүӊ алма-нара,
Сениӊ кимин бир оглан
Инмез ягты җахана.

* * *

Боюӊ узын сайлансын,
Энеӊ сенден айлансын,
Эрте сениӊ тоюӊда
Бедев атлар шайлансын.

* * *

Боюны жан, боюны,
Баллым сөер оюны,
Деӊ-душлары геленде,
Өлдир семиз гоюны.

* * *

Босагасы тутдандыр,
Тутар отыр эжеси.

Алтын асык ысырга,
Асар отыр эҗеси.
Сөвер яры гелинчә,
Сөвер отыр эҗеси.
Сөвер яры геленсоң,
Сөвләп гидер эҗеси.

* * *

Бу баллым пәлван йыкар,
Гызларың ичин якар,
Улаланда ат бакып,
Ат бойнуна җаң дакар.

* * *

Бәгүл гызым, гүл гызым,
Сачлары сүммүл гызым,
Гызлар ләле каканда,
Овазы билбил гызым.

* * *

Буркут барып атанда,
Яшылбашлар ятанда,
Шемал чыкар бир яна,
Мерген барып атанда.

* * *

Вахай-вахайлар гурбан,
Акжа токарлар гурбан,
Докма доканлар гурбан,
Китап оканлар гурбан.
Одунда омча гурбан,
Гавунда замча гурбан,
Дүеде дулуч гурбан,
Дайысы Гылыч гурбан,
Чанакда айран гурбан,
Дайзасы Айжан гурбан,
Тебледе атлар гурбан,
Чөлде кейиклер гурбан,
Сувда балыклар гурбан...
Хувва, балам, хув-хув.

* * *

Гапысы галайыдан,
Серпиги дарайыдан,
Ат торбасы арбапдан,
Көйнекчеси зербапдан,
Ат газыгы күмүшден,
Ёл азыгы иймишден,
Гидене ат мүндүрен,
Гелене дон гейдирен.
Ёла гитсе ёргалы,
Үсти чадыр көлгели.
Хувва-хув!

* * *

Гапыда җаңлар дүңңүрдәр,
Дүйпде гелин шаңңырдар,
Бөвүрде оглан ойнар,
Оҗакда газан гайнар.

* * *

Гадырлы гара дагым,
Мивели алма багым,
Гижесине чырагым,
Нурмәммет җан, хувва-хув.

* * *

Гара гөзи яйнап дур,
Ширин җаны ойнап дур,
Гүл аягы йөрәп дур,
Билбил дили сайрап дур.

* * *

Гара гөзли, гүл йүзли,
Гүл бөрүги гундузлы.
Гундузлы гулпагындан,
Шырмайы телпегинден.
Сөйгүли гелниң баласы,

Сөйүп гидер мамасы.
Ики яшлы Вепа жан,
Өз өйүмиң сереси.
Хувва, балам, хув.

* * *

Гара гөзүмиң гарасы,
Гарамыклар дәнеси,
Көрпе оглумың баласы,
Сөйүп гидер мамасы.

* * *

Гарасы гара дагым,
Саясы гиң эйваным,
Дидары дүнйә малым,
Дүнйә малым, хувва-хув.

* * *

Гарадыр гандырасы,
Элинде тамдырасы,
Мен балама өй тутсам,
Сүри доганың чырасы.

* * *

Гара гөз газан гарасы,
Гөк биз геер баласы,
Дессембил дек эжеси,
Такырың гүли какасы.

* * *

Гара керсен гаймагы,
Боз гойнуң бөвреги,
Арвананың огшугы,
Түйс маяның көшеги.

* * *

Гаралыдыр, гаралы,
Гарар отыр мамасы.

Бир шахасы дәнели,
Дәнер отыр мамасы.
Бир шахасы алмалы,
Алар отыр мамасы.
Бир шахасы гызыл гүл,
Гүлләр отыр мамасы.
Бир шахасы пейвенди,
Пейләр отыр мамасы.

* * *

Герегим-ә, герегим,
Чайым билен чөрегим,
Ак маяның үстүнде,
Оба гезер герегим.

* * *

Гөкде гойсам ыс болар,
Ерде гойсам пос болар,
Хувва, балам, хувва-хув,
Хүвди, балам, хүвди-хув.

* * *

Гөкде дурналар гезер,
Сувда соналар йүзер,
Эли гоша түпеңли,
Мерген кастында гезер.

* * *

Гөзлеримиң гарасы,
Сөзлеримиң сереси,
Жигим йүпек дон гейсе,
Гелер хеммәң гөреси.

* * *

Гөзлеримде агым сен,
Өзүң йүрек ягым сен,
Арманым ёк дүнйәде,
Чар дерели багым сен.

* * *

Гуванайын боюңа,
Хемме гелсин тоюңа,
Дайыларың илинден,
Дайзаң гелсин тоюңа.

* * *

Гурбан болсам өзүңе,
Саз-сөхбетли сөзүңе,
Сени аллалар эдейин,
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Гурбаның гоюн болсун,
Гочажык тоюң болсун,
Ил галманы йыгылсын,
Гоч галманы союлсын,
Нусайын гиң дүзүнде
Дүззүм-дүззүм ойналсын.

* * *

Гума битен гызыл гүл,
Дага битен дессембил,
Сәхерде сайран билбил,
Багда ачылан гызыл гүл.

* * *

Гушлар тутдум серчеден,
Гейим гейдим парчадан,
Баллыма бир өй тутсам,
Җүневүтден, арчадан.

* * *

Гүллер ялы гөреним,
Гүлап сувун берерим,
Эзиз балам, Бахар җан,
Сенсиң мениң герегим.

* * *

Гүл башыңа мен гурбан,
Галам гашыңа гурбан,
Еке саңа диймәйин,
Дени-душуңа гурбан.

* * *

Гүлүм, гүлүм гүл өвсер,
Гүллер билен сербесер,
Баллар билен бакайын,
Сүйтден сува якайын,
Хувва, баллым, хувва-хув!

* * *

Гүлүм, гүлүм, гүл киши,
Гүлүм бадам иймиши,
Дагда бир марал гөрдүм,
Өз гүлүмиң йөрүши.

* * *

Гүлгүнедир көйнегим,
Гардан акдыр билегим,
Ала зербап елекли,
Шу ләлеҗан гереклим.

* * *

Гүл гүли Гүлҗан гелйәр,
Нагышлы Гүлҗан гелйәр,
Эртире кештан гелйәр,
Гайын өйден нышан гелйәр.

* * *

Гызыл гүл дүзүм-дүзүм,
Гүле барабар боюм,
Бу йыл бере билмесем,
Гелен йыл бирин тоюн.

* * *

Гызыл гүл хана-хана,
Ханасы долы дәне,
Ислесең дост тапылар,
Тапылмаз ата-эне.
Хувва, балам, хувва-хув.

* * *

Гызыл гүле гүл дийсем,
Атыр гүле огшамаз.
Хемме гыза гыз дийсем,
Өз бибиме огшамаз.

* * *

Гыш гүни ләлезарлы,
Элмыдам алма, нарлы,
Алма, нар жемалындан,
Гужагы сөвер ярлы.

* * *

Гырмыл-гырмыл йөрүшли,
Яны гара гылычлы,
Гылычлары гылавлы,
Найзалары жылавлы,
Пәлван балам, хувва-хув.

* * *

Дагдан дишли дарагым,
Аркадагым, герегим,
Шу баламы сөймесем,
Чатлап баряр йүрегим.

* * *

Дагдан гетир омчаны,
Мална берер замчаны,
Мәммет жаның халаны,
Бөкүп гелер янына.

* * *

Даглардан-а, даглардан,
Бир гүл үздүм баглардан,
Дерегини сорасам,
Аслыети ханлардан,
Эриклериң новчасы,
Багларың гүл гунчасы,
Гүл мелевше дессеси,
Зергәрлериң кишмиши,
Машжан жаның иймиши,
Аллай, балам, аллай.

* * *

Даглары индерер мен,
Авыя дөндерер мен,
Шу гүн бир гургун атлы
Дайыңа гөндерер мен.

* * *

Дайысына меңзесе,
Кесгир гылыч, бил багы.
Дайзасына меңзесе,
Дүрли йүпек сач багы.
Еңңесине меңзесе,
Дарайы көйнек, ала дон,
Эжесине меңзесе,
Хүйр-перизат баласы.

* * *

Дердиңи алан болайын,
Йүрегме салан болайын,
Дийме «келләм агыряр»,
Өзүңе гурбан болайын.

* * *

Демир гала салдырар,
Ичине оба долдурар,

Он бэш гоюн өлдүрер,
Хувди, балам, хувди-хув.

* * *

Дидэм атың боз болсун,
Пуклэн йүкүң хоз болсун.
Хер сапара гиденде,
Ян ёлдашың гыз болсун.

* * *

Дидэм гелйэр иймишден,
Гол дувмеси күмүшден,
Дидэме бир өй тутуң,
Багы белли күмүшден.

* * *

Доганым-а, доганым,
Сарымсакдан соганым,
Жэхеннем эжең ят болса,
Какаң мениң доганым.

* * *

Доганжыгым хопба этсем,
Алтын зерли гупба этсем,
Яшыл-гызыл махмалдан,
Өз баллыма гупби этсем.

* * *

Дөнейин дөнүшинден,
Пыяда йөрүшинден,
Садапдан ак дишинден,
Гаража гулпагындан.
Буйража галпагындан,
Айланайын, жан балам.

* * *

Дукур-дукур ат гелйэр,
Чыкың, гызлар, ким гелйэр?

Секил атын сэкдирип,
Сары муртун ыкдырып,
Мениң баллым жан гелйэр.

* * *

Еңңесине ел мая,
Хениз аздыр, гайтарың.
Дайысына дал бедев,
Хениз аздыр, гайтарың.
Агасына ак телпек,
Хениз аздыр, гайтарың.
Хувва-хувва, хув-хув.
Хувдүлесин эжеси,
Алла, алла, ал гузым,
Аллаласын эжеси.

* * *

Ёрга атың дерлесин,
Дөвлет саңа орнасын,
Саңа гелен белалар,
Дага-даша яйрасын.

* * *

Зыба боюң гамышмы,
Баллым, дишиң күмүшми,
Аякларың эйжежик,
Я сен бир учар гушмы?

* * *

Жаным-жаным жан ялы,
Алтын, күмүш жам ялы,
Сувсап чөлден геленде,
Ымырганан чал ялы.

* * *

Жаным, гөзүм Каркара,
Сачы гундуздан гара,

Гундузы гулпагындан,
Чакмагы телпегинден.

* * *

Жаным-гөзүм диейин,
Жаным гирев гояйын,
Гара гөзмүң рөвшени,
Кәкил гоюп сөейин.

* * *

Жигим жаны өвмели,
Өң якасы дүвмели,
Жахыл адам какасы,
Чепекли гелин эжеси.

* * *

Жигим гелйәр оюна,
Дон бичейли боюна,
Сүрүде гоюн гойман,
Өлдүрейин тоюна.

* * *

Жигим жана яшында,
Яшыл тахя башында,
Мердемсидир Бердили,
Агаларның янында.

* * *

Жигим дүрүң дәнеси,
Аш яямда ханасы,
Жигим билен ойнашар,
Меле сыгрың танасы.

* * *

Жигим ады Гүлкамар,
Йүз-гөзүңден нур дамар,

Укусындан оянса,
Акжа мәмеден эмер.

* * *

Жигим-жигим жигирдек,
Ягдан чыкан говурдак,
Говурдагы ким ийжек?
Жигим икимиз ийжек.

* * *

Жигим-жигим жигирдек,
Даг башында говурдак,
Хер табакда бир дәне,
Атаң алды, дур бәбек.

* * *

Жигим-жигим жигирдек,
Ягдан чыкан говурдак,
Говурдагың дәнеси,
Яш гелиниң баласы.

* * *

Жигим жан хондан гелйәр,
Гызлар багындан гелйәр,
Хайсы гыз гөзел болса,
Шонуң янындан гелйәр.

* * *

Жигим-жигим жигирдек,
Яга бишен говурдак,
Ягдан чыкса ялар мен,
Гырмызы дона долар мен.

* * *

Иймән-иймән ийдирдим,
Шахыр гойман сөйдүрдим,

Гырмызы донлар гейдирдим,
Аллалайын кәбәм сени,
Хүвдүләйин балам сени.

* * *

Илерде эрик бишер,
Дүйбүне алма дүшер,
Мениң көрпе доганым,
Гызың говсуна душар.

* * *

Йөрәр болсам кувватым,
Учар болсам ганатым,
Өй ичинде ойнасаң,
Сен боларсың кувватым.

* * *

Йүк үстүнде аш гоймушам,
Янында лабаш гоймушам,
Саг тарапны бош гоймушам,
Алла, балам, аллей-аллей.

* * *

Йүзүң нурдан докалан,
Боюң сымдан чекилен,
Гашың айдан ясалан,
Гөвхерден гөрк чайылан.

* * *

Йүзүң айнаң ганагы,
Бойнуң алмаң сапагы,
Гөзүң гүнүң шапагы,
Хувва, балам, хув-хув!

* * *

Какаң гитсин Тежене,
Как гетирсин эжеңе,

Узак яшың гөрмеклик
Несип этсин эжеңе.

* * *

Какасының ханыдыр,
Эжесиниң җаныдыр,
Улы илиң солтаныдыр,
Герекли, балам, хувва-хув!

* * *

Кичи аты чапарлар,
Үстүне махмал япарлар,
Эзиз бала, җигим җан,
Айыш берен тапылар.

* * *

Кичиҗик чарбаг үстүнде,
Ат ойнадып гелйәндир.
Еди еңңәни иберип,
Гыз сайладып гелйәндир.

* * *

Кел ковсер-ә, кел ковсер,
Бейик дагдан ел өвсер,
Җахылларың ичинде,
Мениң дүнйәм гүл өвсер.

* * *

Ләле адың Гырмызы,
Сачың дерья гундузы,
Патрак доган йылдызым,
Нашыҗа гөзүм сендедир.

* * *

Ләле җан ая меңзәр,
Гант гуйлан чая меңзәр,

Өз Ләләмиң тоюнда,
Ҡакасы бая меңзәр.

* * *

Маңгышлагың маң гойны,
Гапымызда өлмесе,
Хорасаның ак уны,
Саңа көймет болмаса,
Дил яздырмаз эжеси,
Баш галдырмаз какасы.

* * *

Маңгышлагың маң гойны,
Сөвүш гелер гызыма.
Асияның ак уны,
Челпек гелер гызыма,
Инжиклери бир тутам,
Бугра гелер гызыма.
Сагрысында сув дуран,
Ёрга гелер гызыма.
Еңңесине ел мая,
Хениз аздыр гызыма.
Агасына дал бедев,
Хениз аздыр гызыма.
Гүррүңчисине гуш гушак,
Хениз аздыр гызыма.
Савчысына бек «душак».
Хениз аздыр гызыма.
Мениң балам Амаша,
Атыны баглар даша,
Өзи гидер уруша,
Гелнин гояр налыша.

* * *

Мениң балам балдандыр,
Пыяласы дүрдендир,
Мунуң аслын сорасаң —
Аслы гызыл гүлдендир.

* * *

Мениң баллым ятмасын,
Бивагт ука гитмесин,
Баллымы еке ташлап,
Досты ёлдан өтмесин.

* * *

Мениң балам Балкандыр,
Көңли ышка галкандыр,
Алма билен гыз урса,
Көңли шоңа галкандыр.

* * *

Мениң баллым ак шекер,
Экер багында шекер,
Эжем сува гиденде,
Какам нәзини чекер.

* * *

Мениң баллым баллардыр,
Ак йүзүнде халлардыр,
Эжең сөйүп сувсаса,
Огшап дояр баллардыр.

* * *

Мениң баллым кичижик,
Окы-яйы инчежик,
Мүнен аты тай гулан,
Дүшен ери гөк йылак.

* * *

Мениң баллым герекли,
Эли петир чөрекли,
Атасы арслан йүрекли,
Дайысы иле герекли.

5 Заказ № 3139

* * *

Мениң балам алмалы,
Ак яңагы бурмалы,
Гара гөзи сүрмели,
Элден эле алмалы.
Посалак йүзден сормалы.

* * *

Мениң балам дагдадыр,
Көңүл хошы багдадыр,
Багдан алма-нар гелсе,
Дең-душ нен чагдадыр.

* * *

Мең баламы хопба эдиң,
Овадан читден гүпби эдиң,
Атасының пулы көп болса,
Сап гызылдан гупба эдиң.

* * *

Мениң балам хас йигит,
Экер багында чигит,
Атланса ава гидер,
Янында сегсен йигит,
Сегсен йигдиң сереси,
Тогсан йигдиң төреси.

* * *

Мениң баллым яз ойнар,
Яз ойнамаз, гүйз ойнар,
Шу баллымың тоюнда,
Отагалы гыз ойнар.

* * *

Мениң жигим өвүлсин,
Нәкес гөзи көвүлсин,

Жигиме той эдилсе —
Он үч гоюн союлсын.

* * *

Мениң баллым Гаража,
Бабасына баража,
Токлы берсе алмаса,
Тапа берсе дереже.

* * *

Мениң баллым отурсын,
Элини бала батырсын,
Дең-душлары геленде,
Гүлүп, ойнап отурсын.

* * *

Мениң баллым үшәпдир,
Дагдан алма дашапдыр,
Алмасыны алдырыпдыр,
Гулпагыны ёлдурыпдыр.

* * *

Мениң баллым хан киши,
Балкан дагының гушы,
Багы женнет иймиши,
Сени хувва эдейин.

* * *

Мениң баллым хемише,
Differences: Бармагы меңзәр гамыша,
Яйлагында яз болса,
Гызлар гезер хемише.

* * *

Мениң баллым ятыпдыр,
Пер дүшеге батыпдыр,

Оятман, дең-душлары,
Яңы ука гидипдир.

* * *

Мениң гызым яшында,
Яшыл өйме башында,
Гызыма бир өй тутсам,
Секиз ябың башында.

* * *

Мен балламы алайын,
Салланчага салайын,
Хайсы гызы халаса,
Менем шоны беллэйин.

* * *

Мениң баллым атланар,
Атлары хайбатланар,
Гул йүзүне гүн дүшсе,
Ховасы булутланар.
Хүвдүлесем гелишер,
Аллаласам ярашар,

* * *

Мениң баллым шалыкдан,
Баллым акдыр балыкдан,
Дең-душлары, ынжатмаң,
Бир гул ёлсун баглыкдан.

* * *

Мениң баллым бар болсун,
Ики элинде нар болсун,
Тойдан тоя гиденде,
Душманлары көр болсун.

* * *

Мениң баллым отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,

Сөвер ярын геренде,
Акыл-хушун йитирсин.
Хүвдүлесем баламы,
Аллаласам гузымы,
Хүвди, балам, хувва-хув.

* * *

Мениң баллым чын-чыны,
Жүбүсинде тал чыны,
Гич гелер, гиже гидер,
Йигитлериң лачыны.

* * *

Мениң баллым эр болар,
Хер элинде нар болар,
Тойдан тоя гиденде,
Душман гөзи көр болар.
Хүвдүлесем мен сени,
Аллаласам мен сени.

* * *

Мениң баллым өвмели,
Көйнежиги дүвмели,
Еңседен гулпак гоюп,
Эйжежиги сөймели.

* * *

Мениң баллым өвмели,
Өң якасы дүвмели,
Саңа гелен беланы,
Дага-даша ковмалы.

* * *

Мениң баллым яшында,
Яшыл тахя башында,
Яшыл күртели яш гелин
Көп айлансын дашында.

Атасы өйүң душунда,
Ак өй тутуң балама.
Габсасы галайыдан,
Серпиги дарайыдан,
Ат торбасы эрбапдан,
Көйнекчеси зербапдан,
Эзиз балам, хувва-хув.

* * *

Мениң баллым, бал бәбек,
Бөкүп бәрик гел бәбек,
Атам-энем гөрени,
Сайгар агы-гараны.

* * *

Мениң балам бир говы,
Амыдеряның сувы,
Какаң базара гитсе,
Экелжекдир кән түви.

* * *

Мениң балам ай экен,
Дакынжагам шай экен,
Ватана чозан душманлар,
Бу гүн башагай экен.

* * *

Мениң гузым атланар,
Атлары кувватланар,
Етип авун аланда,
Дервезе гулупланар.

* * *

Мениң гүлүм ай ялы,
Ая-гүне тай ялы,
Агзына бир сөз алса,
Гант атылан чай ялы.

* * *

Мениң гүлүм гүл киши,
Гүлүм бадам имиши,
Дагда бир марал гөрдүм,
Өз гүлүмиң йөриши.

* * *

Мениң гүлүм бир ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Дагларың яшылбашы,
Эжесиниң тоты гушы.

* * *

Мениң гүлүм нәзикдир,
Урмак, сөгмек языкдыр,
Яңагындан огшасаң,
Алты айлык азыкдыр.

* * *

Мениң гүлүм овадан,
Сув дөкүлер говадан,
Кежебеси гөкде ойнар,
Көлегеси ерде ойнар.

* * *

Мениң гүлүм овадан,
Сув чекерлер говадан,
Мениң гүлүм сөймедик
Чыксын гитсин обадан.

* * *

Мениң гүлүм алханы,
Айда докар бир халы,
Халысының гырасы,
Өз өйлериң төреси.

* * *

Мең гүлүмиң ялкымы,
Деря дүшер толкуны,
Гызыл гүлүң дессеси,
Сары ягың месгеси,
Мең гүлүми сөймедик,
Еди йылың хассасы.

* * *

Мениң дүнйәм балаҗа,
Ылган гидер палаҗа,
Палачда бир гыз гөрсе,
Дүйрләп дыкар сапаҗа.

* * *

Мениң җаным турупдыр,
Ики сүлгүн урупдыр.
Уранҗасы хораздыр,
Урушдырып дурупдыр.

* * *

Мениң җигим Арапдыр,
Ат бакмага ярапдыр,
Аяклары йөрйәнчә,
Аягы гүлли җорапдыр.

* * *

Мениң җигим аглакдыр,
Аглак дәлдир, ынҗыкдыр,
Сува гиден гызларың
Бойнундакы монҗукдыр.

* * *

Мениң җигим Баллыҗа,
Көңүли хыяллыҗа,

Көңлүндәки хыялын
Айда билмез Баллыҗа.

* * *

Мениң җигим алдылар,
Халысыны яйдылар,
Гидене халат гейдирип,
Гелене сөвүш сойдулар.

* * *

Мениң җигим гул ялы,
Айда докар бир халы,
Халысының битими,
Йүз эллидир читими.

* * *

Мениң җигим мазалы,
Ызы гоша тазылы,
Огланлары ушаклы,
Дүелери көшекли.

* * *

Мениң җигим Көшекли,
Киселери тыллалы,
Мүнен атын беллэли,
Геен донун эллэли.

* * *

Мениң җигим Балкандыр,
Телпеҗигин силкендир,
Гумларда гоюн бакса,
Аягында елкендир.

* * *

Мениң җигим Мележе,
Атын баглар агаҗа,

Өзи гидер сөвеше,
Ьизи гояр эндишә.

* * *

Менин жигим гүл өвсер,
Гүллер билен сербесер,
Баллар билен бакайын,
Сүйтден сува якайын.

* * *

Мениң жигим баш болсун,
Мүнен аты гуш болсун,
Ат торбасы манатдан,
Атының ийми набатдан.

* * *

Мениң жигим бәгүлдир,
Багла сайрар билбилдир,
Йигитлиге етенде,
Мертлигин иле билдир.

* * *

Мениң жигим Сарыдыр,
Сары ягдан дурудыр,
Өзи көпүң биридир,
Овадан гызың ярыдыр.

* * *

Мениң жигим апаклы,
Аягы гайыш чепекли,
Ызы атлы, көшекли,
Эллери гоюн таяклы.

* * *

Мениң жигим овадан,
Сув чекерлер говадан,

Кежебесин бек гураң,
Йыкылмасын маядан.

* * *

Мениң жигим отурсын,
Элин бала батырсын,
Мары ялы ерлерден,
Дайзасыны гетирсин.

* * *

Мениң жигим отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,
Акжа кечәң үстүнде,
Гайма гаяп отурсын.

* * *

Мениң жигим отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,
Гөлли халың үстүнде,
Тахя тикип отурсын.

* * *

Мениң жигим алганак,
Чалып тутар чалганак,
Чалганак гуш тутмасаң,
Тутгун яшылбаш өрдек.

* * *

Мениң жигим өвмели,
Якалары дүвмели,
Чагыр обадан чакылык,
Сайрап дуран кәкилик,
Кәкилиги бермели,
Чары жаны сөймели.

* * *

Мениң жигим күшгүрди,
Бир уллакан гуш урды,

Оглы гелйәнчә ойнап,
Әжеси оны биширди.

* * *

Мениң жигим чапак-чапак,
Билинде жөвхер пычак,
Овадан гыз гөз гыпса,
Дерлери бурчак-бурчак.

* * *

Мениң жигим ышынсын,
Туруп билин гушансын,
Мүң түменлик аты бар.
Душман ондан үйшенсин.

* * *

Мениң жигим Кейкерен,
Кейиклерин көкерен,
Сув башында жоңкаран,
Аш башында кейкерен.

* * *

Мениң жигим ягшыдыр,
Ал паласың нагшыдыр,
Бир агасы түйдүкчи,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Мениң оглум ат гетир,
Ат үстүнде бек отыр,
Атланып ава гитсе,
Кейик, гулан көп гетир.

* * *

Мениң оглум гоч йигит,
Экер багында чигит,
Атланып ава гитсе,

Ызында сегсен йигит,
Сегсен йигит нөкери,
Чекер жүлге ёкары,
Векил дайысы болса,
Бир сүри гойны болса,
Чендириң дүз еринде,
Бир йыллык тойы болса,
Аллей, балам, аллей-ей.

* * *

Мениң оглум туруптыр,
Окун-яйын гуруптыр,
Газаба чыкан душманың
Гурсагындан уруптыр.

* * *

Мең жанымың аягна,
Ёлда тикен урмасын-а.
Гөзи гара бенделериң,
Гөзи шуңа дегмесин-э.

* * *

Мерген болуп гуш урсаң,
Дагдан кейик дүшүрсең,
Дүйә йүкләп гетирсең,
Кебап эдип биширсең.

* * *

Мөмин гушуң баласы,
Кайдан гөзләр энеси,
Гаяң башы гаралса,
Гайгыдадыр энеси.

* * *

Мүйнсүзиң мүйни болмаз,
Гүнүлиң гөвни болмаз,

Өз гүнүм өтмек үчин,
Гүнүм оглы, хувва-хув.

* * *

Овадан-а, овадан,
Сув чекерлер говадан,
Хер ким шуны сөймесе,
Чыкып гитсин обадан.

* * *

Оглум ады Якупдыр,
Даглар бэрсин бакыпдыр,
Ярын берен йүзүгин,
Бармагына дакыпдыр.

* * *

Оглум гелйэр иймишден,
Гол дүвмеси күмүшден,
Өз оглума өй тутжак,
Болан багы күмүшден.

* * *

Оглум, йүзүң ак болсун,
Гарынжыгын док болсун,
Душманларың гаргынып,
Жаныңдан ырак болсун.

* * *

Оглан диен бир гүлдүр,
Гүле гонан билбилдир,
Билбил диен бир гушдур,
Билбил овазы хошдур.
Хувва-хув.

* * *

Оглан диен бир гүлдүр,
Шаму-сэхер билбилдир,

Атаң-энең бир гүлдүр,
Гуллыгына кайылдыр.
Хувва-хув.

* * *

Оглан болан хер түйсли,
Дессембил, гавун ыслы,
Ак сакгычдан сорулан,
Гүл япракдан өрүлен.

* * *

Огланым гоша гидер,
Агасы ише гидер,
Гошдан ядап геленсоң,
Гөзләп деңдуша гидер.

* * *

Огланым овлак бакар,
Овлагның алны сакар,
Гүнортан сүрүп гелип,
Чешмеден сува якар.

* * *

Оглум, оглум, ал таны,
Йигитлериң солтаны,
Өз ярыны гөренде,
Болсун онуң гурбаны.

* * *

Оглум, ушагың болсун,
Кендир гушагың болсун,
Башга малың болмаса,
Бирже эшегиң болсун.

* * *

Отурсын-а, отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,

Акжа кечəң үстүнде,
Гайма гаян отурсын.

* * *

Отурып турана гурбан,
Мейлис гурана гурбан,
Мейлисиниң ичинде,
Эзиз жана мен гурбан.

* * *

Өйүң ак болсун, балам,
Душман ёк болсун, балам,
Саңа каст эден залым,
Серменип галсын, балам.

* * *

Өз илиминң эсси,
Өймүң күмүш сөеси,
Сөвер ярьı гелинчə,
Сөер отыр энеси.

* * *

Өрдек көллерде болар,
Лачын чөллерде болар,
Гөзи ёлларда болар,
Хувва, балам, хувва-хув.

* * *

Пейвент эрик шəниги,
Энесиниң лəлиги,
Гара гөзүм, Дөвран жан,
Сени хувва эдейин.

* * *

Режеп жана атланар,
Атына ганат беклепер,

Атып гушун алянча,
Бедев аты сакланар.

* * *

Саг боланың бир ягшы,
Халы-паласың нагшы,
Бойны Бухар гамышы,
Диши Үргенч күмүши,
Аллалайын, бал кəбəм,
Хувдулəйин, жан балам.

* * *

Саглык дилəн огланым,
Беглик дилəн огланым,
Гелнежесине гелин,
Яглык дилəн огланым.

* * *

Садага садык болайлы,
Ашыңа гатык болайлы,
Өйүңе мыхман геленде,
Хеззет эдип дурайлы.

* * *

Салланчага салайын,
Балама гурбан болайын,
Балам, башың агырса,
Дердиңи өзүм алайын.

* * *

Салланчагың багындан,
Томашалы чагындан,
Айланып бага гирсең,
Гүл ачылсын сагындан.

* * *

Салланчагың батлыдыр,
Эжең гөзел датлыдыр,

Ысын гүллере меңзәр,
Сесиң билбиле меңзәр,
Сөзүң эшиден гызлар,
Дәли-порхана меңзәр.

* * *

Сары сандык нә герек,
Сабын салмана герек.
Элиң ювмана герек,
Хувва-хув, жаным хув.

* * *

Сары гейип салланан,
Бегрес гейип белленен,
«— Йигит чыкдым, ине» дийип,
Какасына дилленен.

* * *

Сайят гушлар баласы,
Гаядадыр энеси,
Даг башыны ел алса,
Гидер гайга энеси.

* * *

Сен аркамың хопбасы,
Сүйр депәмиң гупбасы,
Өз багрыма басаным,
Өз бойнумдан асаным.

* * *

Сен дурсаң бесдир маңа,
Дүнйә дурсдур маңа,
Сен болмасаң, жан балам,
Дүнйә хебесдир маңа.

* * *

Сонам, Сонам солларда,
Сонам гезер чөллерде,

Сачлары аркасында,
Йүзүп гезер көллерде.

* * *

Сүйтден сүйжи гөреним,
Сүйтден гаймак сүзеним,
Ая, гүне баканым,
Адына алма дакапым.

* * *

Сен гөвнүмиң хошы сен,
Өмрүмиң ёлдашы сен,
Дурмушымын сәхери,
Арзувларын гушы сен.

* * *

Сен мениңки дийр мен,
Гаш билен гөзүм дийр мен,
Гараңкы гижелерде,
Сөнмез чырагым дийр мен.
Хувва-хув.

* * *

Сөйүп-сөйүп отурсам,
Сөйгүлерин етирсем,
Сөйүнхан атлы обадан,
Сөйгүли гелин гетирсем.

* * *

Сув ичиниң сулуги,
Сүңк ичиниң йилиги,
Ай ичиниң арсланы,
Гүн ичиниң гөвхери.

* * *

Сув башында сув аты,
Агам мүнер Гыраты,

Ата мүнүп уграңда,
Гөроглы бег сыраты.

* * *

Сувда битер сув аты,
Дурды ханың сураты,
Агшам гидип, гич гелер,
Огланларың какасы.

* * *

Сувда битер сув оты,
Баллым мүнер Гыраты,
Гыратының сәкили,
Мүнсе ойнар кәкили.

* * *

Сәхер саяк жан гелйәр,
Алма яңак жан гелйәр,
Сәхер саякларындан,
Ел урсун габакларындан.

* * *

Той тутгун, ил йыгылсын,
Атаң саңа гувансын,
Гарып энең дашындан,
Ели ёла айлансын,
Хувва-хувва, хув-хув.

* * *

Токайда ат баглап,
Ат аланыңа дөнейин,
Душман келлесин кесип,
Белленениңе дөнейин.

* * *

Укусындан оянар,
«Эже» дийип кәйинер,

Энеси элне алса,
Гүл дек болуп сөйүнер.

* * *

Хай күнжег-ә, хай күнжек,
Мүнен аты тай күнжек,
Басым етер яшына,
Гошун йыгнап дашына.

* * *

Ховада газлар гезер,
Сувда соналар йүзер,
Эли гоша түпеңли,
Мерген кастында гезер.

* * *

Хувва-хувва, хуввәси,
Хувдүлесин энеси.
Хувдуләмде ятмаса,
Көтек исләр келлеси.

* * *

Хув дийдим, душдум ёла,
Бакманам сагдан сола,
Сагдан сола баканлар,
Дөнүп гелмез бу ёла.

* * *

Хув дийдим, хувди янды,
Өмрүм бейхуда янды,
Мениң чекен ахымдан,
Балыклар сувда янды.

* * *

Хувва-хувва, хув сени,
Арык саклар сув сени,

Хайсы багың гүли сен,
Гүл япрагың совсаны.

* * *

Хувва-хувва, жан оглум,
Хувваланжык ятырын,
Эжең ишден гелйәнчә,
Өзүм үврәп отырын.

* * *

Хувваласам вагтыдыр,
Сынан солтан тагтыдыр,
Чык үчеге, бак ёла,
Дайың гелжек вагтыдыр.

* * *

Хувваләйин ак бәбек,
Арзувларың пәк бәбек,
Атаң ава гидендир,
Энең сува гидендир,
Тә гелйәнчә ят бәбек.

* * *

Хүвди дийсем өзүңе,
Укы гелсин гөзүңе,
Укудан оянаңында,
Гулак гойгун сөзүме.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв балам,
Эл-йүзүни юв балам,
Ювнуп акжа болсаң,
Боларсың ак гув балам.

* * *

Хүвдиниң багында бол,
Айланып сагында бол,

Гыш гүнлериң яз болар,
Ярың гужагында бол.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв гушлар,
Бу гушлар кайда гышлар?
Бу гушларың энеси,
Барып Багдатда гышлар.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв гушлар,
Гушлар ниреде гышлар?
Адыны билмез дервүшлер,
Сәхер туруп хүвдүләр.

* * *

Хүвди, хүвдүси гелсин,
Ятса укусы гелсин,
Укусындан оянса,
Дайы-дайзасы гелсин.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв оглан,
Туруп харман дөв оглан,
Эжең арып геленде,
«Арма!» дийгин, хүв оглан.
Хувва-хув.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв оглан,
Тур аяга, йөр оглан,
Энең ядап гелипдир,
Ал-да, сувдан бер оглан.

* * *

Хүвди, хүвди хүвленер,
Сувда балык көвленер,

Балык дийип тутаным,
Йылан болуп товланар,
Хувдулесем мен сени,
Аллаласам мен сени.

* * *

Хувди, хувди, хув Алы,
Сен-ә дүнйәниң малы,
Сениң чекгәң ысгасам,
Гүллериң ысы ялы.

* * *

Хувди, хувди хувленсин,
Акар сувлар булансын,
Мениң оглум Акмырат,
Ярың зулпи товлансын.

* * *

Чай башы чакмак даш.
Алтын йүрек, гөвхер гаш,
Эзиз балам, Эзиз жан,
Несип этсин узак яш.

* * *

Чарва кәри гөчмекдир,
Гул мырады гачмакдыр,
Дидәм тойлара барса,
Ишн пуллар сечмекдир.

* * *

Чарыгма бак, чарыгма,
Чайда ковар гызлары,
Долагна бак, долагна,
Доландырар гызлары.

* * *

Чапак-чапак эллери,
Агырмасын голлары,

Агырса-да агырсын,
Агасының тоюнда.

* * *

Чешмелерден сув акар,
Дидәм атыны якар,
Обаларың гызлары,
Шоңа огрынча бакар.

* * *

Шайы бардыр баламың,
Тайы бардыр баламың,
Гүлден нәзик голунда,
Яйы бардыр баламың.

* * *

Шетдалының шәниги,
Гүл нахалың гәмиги,
Атланып деррев тутар,
Гаракчыны, дөнүги,
Батыр балам, хувва-хув!

* * *

Ышгында ат чапайын,
Тоюңа челпек япайын,
Хан тойлары тутдурып,
Алтын габак атайын.

* * *

Эҗесиниң җаныдыр,
Көйнегиниң яныдыр,
Тойда тумар багыдыр,
Гышда гейҗек допудыр.

* * *

Элинден-ә, элинден,
Элиндәки пилинден,

Айлап тутан чилинден,
Эҗеси айлансын өзүнден.

* * *

Эли эпмек чөрекли,
Дашы халы йүрекли,
Мениң баллым, ак ләлик,
Хемме иле герекли.

* * *

Эллери-хә, эллери,
Агырмасын голлары,
Агалары той этсе,
Хызмат этҗек гүнлери.

* * *

Эллери эллеринде,
Биллери биллеринде,
Чөкдериң чөллеринде,
Мунуң ялы хош сурат,
Асла болмаз иллерде.

* * *

Эллери эллеринде,
Сынлары биллеринде,
Мениң җигим сув тутса,
Яңгалаң дүзлеринде.

* * *

Эллеринде эл яглык,
Биллеринде бил баглык,
Гиже ятмаз эҗеси,
Элмыдама оялык.

* * *

Элимден иймиш алар,
Аркамдан йүкүм алар,

Он-он бәш яша барса,
Бир гүн алнымдан дирәр.

* * *

Энары-ха, энары,
Ойнап барсам кенары,
Башындакы бөрүги,
Эҗесиниң хүнәри.

* * *

Ягты дүнйәниң яры,
Ялан дүнйәниң бары,
Гызларың хырыдары,
Гара гөзли балам, хув.

* * *

Ягшы сөзлер дилинде,
Гызыл алма элинде,
Дидәми гөрен гызың,
Яглыҗагы билинде.

* * *

Ят, яныңа етейин,
Махмал дүшек япайын,
Укласана, бал гузым,
Сени хувва эдейин.

* * *

Яшында-ха, яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасы өй тутанда,
Еңңелери дашында.

* * *

Яшлыкдан яш боланым,
Өйне мыхман боланым,

Илде халан гызыны,
Өз элине аланым.

* * *

Ёрга атың дерлесин,
Дөвлет саңа орнасын,
Саңа гелен белалар,
Дага-даша яйрасын.

* * *

Ёрга ябы йөришли,
Бедев атлы турушлы,
Мениң дидәм бал Гурбан,
Узын бойлы, йөришли.

БЕЙИК ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯСЫНДАН СОҢ ДӨРЕДИЛЕН ХУВДУЛЕР

Агаларың гахрыман,
Партия берсе перман,
Олар хем Ватан оглы,
Космосда гоймаз арман.
Хувва-хув.

* * *

Агачлар бар гетирсин,
Гушлар хабар гетирсин,
Арма гиден какаңы,
Шу гүн бизе етирсин.

* * *

Айланайын адыңа,
Етгин гөвүн шадыңа,
Зарпчы болуп ишлегин,
Даг йыкылсын бадыңа.
Хувва-хув.

* * *

Айланайын аклыңа,
Вепалы бол халкыңа,
Вейран эдер душманы,
Мүнсе полат машыңа.

* * *

Ак гуш болуп уч балам,
Гарагумда дүш балам,
Гарагум каналындан,
Гана-гана ич балам.

* * *

Акжа баллым ягшыдыр,
Йүрежигмиң нагшыдыр.
Радиода какасы,
Айдым айдян багшыдыр.

* * *

Акжа билекли баллым,
Хурма елекли баллым,
Окап инженер болса,
Хеммэ герекли баллым.

* * *

Айлананым кичикдир,
Бойнундакы монжукдыр,
Сен гидерсиң окува,
Энең халы ничикдир.

* * *

Айланар-а, айланар,
Класында сайланар,
Мениң эзиз доганым,
Сапага тайярланар.

* * *

Алла-алла ар болар,
Бойны гоша нар болар,
Мениң жигим Жеренжик,
Улалса гахрыман болар.

* * *

Аллай-аллай алашар,
Акжа көйнек ярашар,
Баллым шәхере барса,
Рус дилинде сөзлешер.

* * *

Аллай-аллай алланчак,
Сув кенары тайганчак,
Баллым мугаллым болса,
Әхли оба гуванжак.

* * *

Аллай-аллай арамы,
Бер моллаңа саламы,
Большевиге гуллукчы,
Язар дөвет-галамы.

* * *

Аллай-аллай эдейин,
Сенсиз нирә гидейин,
Баллым билен ишден соң,
Бага гезим эдейин.

* * *

Аллай-аллай эл битер,
Гарагумда гүл битер,
Баллым билин гушаса,
Экин экер, бол битер.

* * *

Аллай-аллай алмалы,
Эжесин нше салмалы,
Эжеси ишден геленде,
Баллың гөвнүн алмалы.

* * *

Аллан-аллан ал пери,
Ачылар асман сыры;
Байрам жан ая учанда
Янсын душманың багры.
Хувва-хув, оглум, хув!

* * *

Аллан-аллан алмасын,
Багың гүли солмасын,
Советлериң үстүне,
Пәли яман чозмасын.

* * *

Алма берсем ал, жигим,
Дадып гөрсем бал жигим,
Еди яша баранда,
Окамага бар, жигим.

* * *

Аллан-аллан ашыңа,
Болсам гурбан башыңа,
Гитсең Гызыл Гошуна,
Гала болсаң дашыма,
Арзы-халым етирсең,
Большевик ёлдашыңа.

* * *

Арча бар-а, арча бар,
Арча үстүнде серче бар;

Мениң жигим улалса,
Гахрыман эсгерче бар.
Хувва-хувва, хув-хув.

* * *

Асмандадыр айымыз,
Мекдепдедир пайымыз,
Бирже чүйи товласак,
Тайынҗакдыр җайымыз,
Мениң жигим алым бор,
Өз ишине гайым бор.
Хувва-хув!

* * *

Бага гирели, жигим,
Чемен богалы, жигим,
Эзиз сердар Ленине,
Элтип берели, жигим.

* * *

Баллым гулагын герди,
Үч яшында гүр берди.
Бу дурмушы партиям,
Баллыма совгат берди.

* * *

Баллымың меле гөзи,
Набатдан сүйҗи сөзи,
Парахатлык угрунда,
Элмыдам тайяр өзи.

* * *

Баллым еди яшында,
Ойнар школ дашында,
Дакынса галстугы,
Пионер нышан дөшүнде.

* * *

Баллым ишләси гелер,
Арман, ушласы гелер,

Исленмедик душманың
Гарнын чишләси гелер.

* * *

Баллым гушуң баласы,
Бакҗададыр энеси,
Ак пагтаны көп йыгар,
Шу баллымың энеси.

* * *

Баллым батыргай, алчак,
Яп сувлары буланчак,
Говачалар бой алар,
Шахасы бор салланчак.

* * *

Баллым асла өлмесин,
Экен гүли солмасын,
Ватанмыза фашистлер,
Инди гайдып чозмасын.

* * *

Билим алып гелҗекде,
Алым бол-да өс, оглум,
Ыхлас билен ишлесең,
Болар гөвнүм хош, оглум.

* * *

Боюңа җан, боюңа,
Ил йыгнанар тоюңа,
Бир мензилден гыгырып,
Машын гелер тоюңа.

* * *

Гара гөзүң гарасы,
Бизде Ильич чырасы,

7 Заказ № 3139

Кынчылыклар ёк болуп,
Аңсатлашар барысы.
Улалансоң шу көрпэм,
Усса болар биргеңси.

* * *

Гурбан, гурбаның болсун,
Большевик дайын болсун,
Гур баглы өз обанда,
Уллакан жайын болсун.

* * *

Гушагым-а, гушагым,
Пүпекдендир гушагым,
Мекдеп вагтың болупдыр,
Ал букжаны көшегим.

* * *

Гулер йүзи ай ялы,
Гара гашы яй ялы,
Парашютлы асманда,
Балам ягян гар ялы.

* * *

Гүнлер өтер, ай өтер,
Гызлар бипервай гечер,
Баллым мекдебе гатнап,
Диллеринден дүр сечер.

* * *

Гызлар докма докаяр,
«Помбархат алжак» диййп,
Мениң Дүнйэм окаяр,
«Космонавт болжак» диййп.

* * *

Гызыл байдак парладып,
Машыныңы тарладып,

Гагарин дек уч, жигим,
Асман сырын ач, жигим.

* * *

Даң атанда ялбырап,
Отурарын сач дарап,
Йыгыма гитжек чагым,
Баллымам гидйэр йөрэп.

* * *

Ёвуз гүнлер ят болды,
Гамлы гүнлер шат болды,
Мең баламың агасы,
Дүнйэде уссат болды.

* * *

Ёкары зындым алманы,
Агам сүрйэр «Волганы»,
Барың айдың дүнйэме,
Чалдырсын лаңңараны,
Хувва-хув!

* * *

Жигим гызыл гүл экер,
Суварар-да чил чекер,
Етишдирен гүлүни,
Байрамда алып чыкар.

* * *

Жигим окув яшында,
Тахясы бар башында,
Гүндиз багда ойнаса,
Китап окар дүйшүнде.

* * *

Жигимиң ак голлары,
Асфальт дүшек ёллары.

Машынлы пагта чексе,
Рулдадыр эллери.

* * *

Җигим мәхрибан йигит,
Батыр, гахрыман йигит,
Гызыл Гошуна гитсе,
Ызында сегсен йигит,
Сегсен йигит сердары,
Обамыз хырыдары.

* * *

Ишигмизден сув акды,
Чөллери сува якды,
Җигим оңа гуваныл,
Кенарына гүл экди.

* * *

Ишигмизде дерек бар,
Хейя, балам, хейя, хей,
Сачагмызда чөрек бар,
Хейя, балам, хейя, хей.
Гапымызда машын бар,
Хейя, балам, хейя, хей.
Шофёр болуп сүрүбер,
Хейя, балам, хейя, хей.

* * *

Ише барар ат билен,
Абрай алар ат билен,
Бол хасылы газаныл,
Таналар шөхрат билен.

* * *

Йыл доланар, ай гечер,
Мениң оглум улалар,

Шонда Гагарин болуп,
Космос тая ёл салар.

* * *

Медениетиң нуры сен,
Багтлы чагаң бири сен,
Азат болан халкымда,
Солмаз гүлүң бири сен.

* * *

Мениң баллым ат гетир,
Айрапыланда бек отыр,
Ерден асмана учса,
Айың суратын гетир.

* * *

Мениң җигим герекли,
Эли петир чөрекли,
Нирә гитсе чекинмез,
Ол комсомол йүрекли.

* * *

Мениң җигим гылыклы,
Бойны гызыл яглыклы,
Ирден мекдебе баряр,
Депдери дөрт, бәшликли.

* * *

Мениң баллым ягшыдыр,
Халы-палас нагшыдыр,
Бир агасы агроном,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Мениң җигим бал ялы,
Сайраяр билбил ялы,

Окув билен башагай,
Бир эйжежик гүл ялы.

* * *

Мениң жигим окап йөр,
Окадыкча бекэп йөр,
Бэшлик баханы алып,
Хезил эдип бөкүп йөр.

* * *

Мениң жигим турупдыр,
Окун-яйын гурупдыр,
Пэли азан фашистиң,
Гурсагындан урупдыр.

* * *

Мениң баллым яшасын,
Дагдан армыт дашасын,
Он бэш доганың бири,
Сылар Ваня, Сашасын.

* * *

Мениң жигим улалсын,
Космосы эле алсын,
Гагарин, Комаров дек,
Ер шарына айлансын.

* * *

Мениң доганым Аман,
Душмана саляр думан,
Ёлумыз хак болансон,
Енжегмизе ёк гуман.

* * *

Мениң оглум атлыдыр,
Большевикден хатлыдыр,

Гөз гыпар, габак какар,
Шейле бир кувватлыдыр.

* * *

Мекдебе гатнап башлар,
Айлар, гүнлер, хер хепде,
Маркс, Ленин тэлимин,
Окап алар мекдепде.

* * *

Мерген болуп гуш урсаң,
Дагдан кейик дүшүрсең,
Дүйә йүклэп гетирип,
Кебап эдип биширсең,
Мерген балам, хувва-хув.

* * *

Оглум окув яшында,
Зехини бар башында,
Элине китап алса,
Хемме оглан дашында.

* * *

Оглум пионер болар,
Пэлван болар, нер болар,
Харбы тэлими алып,
Батыр офицер болар.

* * *

Окасын баллым мениң,
Бу ширин диллим мениң,
Окап мугаллым болса,
Бегенер баллым мениң.

* * *

Окап гелер огланлар,
Гүлүп гелер огланлар,

Баллым өсер бой алып,
Хер гүн сапалы гүнлер.

* * *

Он бәш гызыл гүлүмизде,
Мекдеплер кән илимизде,
Өвшүн атып үлпүлдешйәр,
Гүл дессеси элимизде.

* * *

Өз оглумың чып-чыны,
Жүбүсинде дал чыны,
Улалып мекдеп гидер,
Якар душман ичини.

* * *

Пәлванлык сыны сенде,
Азатлык кәни сенде,
Шадыянлык дүнйәси,
Шөхраты-шаны сенде.

* * *

Салманың аркасында,
Гүл эксем якасында,
Өвшүн атсын нагышлар,
Айжаның якасында.

* * *

Сан өвренер шу балам,
Хат өвренер шу балам,
Көчә чыкып гезенде,
Эжеси гурбан балам.
Хувва-хув!

* * *

Теженде боссан болар,
Дагда гүлүстан болар,

Ишде эдермен болар,
Женде гахрыман болар.

* * *

Ханы балам, турсана,
Ок-ярагың гурсана,
Вьетнамлы достларыңа,
Гит-де көмек берсене.

* * *

Хувва-хувва, ят, балам,
Гызыл гүле бат, балам,
Эзиз Ватан гойнунда,
Өс хемише шат, балам.

* * *

Эжең пендин ал, балам,
Ирден туруп гел, балам,
Гүл Ватаны горалы,
Автоматың ал, балам.

* * *

Энең-атаң зарпчыдыр,
Сылаг аларлар эрте.
Алан маталарындан,
Тикип берерлер күрте.
Хувди, балам, хувва-хув.

* * *

Эллерден-э, эллерден,
Башыңа гысдыр гүллерден,
Ак мекдебе кән гатнап,
Өврен энче диллерден.

* * *

Шыгшыл-шыгшыл агачлар,
Онда гизленер гушлар,

Баллым акжа кагыза,
Ленин дийип ат язар.

* * *

Ятса ятасы гелер,
Ятып укусын алар,
Сагат бәш боланда,
Ишден какасы гелер.

* * *

Яп ичинде сув акар,
Тырасында от чыкар,
Дөшуне орден дакар,
Багтлы балам, хувва-хув!

МАТАЛЛАР

ТЕБИГАТ ВЕ ТЕБИГЫ ХАДЫСАЛАР ХАКЫНДАКЫ МАТАЛЛАР

1. Агшам сепдим дарыны,
Эртир гөрмен бирини.

* * *

2. Агыл долы акжа гузы,
Эртир турсам, ёкжа гузы.

* * *

3. Агыр халым кака билмен,
Овнук дашын дөке билмен

* * *

4. Ак товук,
Кетеги совук.

* * *

5. Ак гүжүгим ёлда галды.

* * *

6. Ак инер чөкмесе,
Боз мая гаймаз.

* * *

7. Ак монжугым үзүлди,
Ере бака сүзүлди.

* * *

8. Ак сандыгым ачылды,
Ичинден нур сачылды.

* * *

9. Ай билен гелер,
Гүн билен гидер.

* * *

10. Айым бар,
Ай бендим бар,
Он ики хейкел
Бир бендим бар.

* * *

11. Ала гечим дула япышар.

* * *

12. Араба йөрәр, ызы ёк,
Йылгын янса, көзи ёк.

* * *

13. Асманың күпүси дүшди,
Күпиниң дүйби дүшди.

* * *

14. Асты—тагара,
Үсти—минара,
Йүз мүң сечеги бар,
Бири гүл-ләле.

* * *

15. Атамың атасы,
Яшыл якасы.

* * *

16. Атамың атасы,
Мекан тутасы,
Дайымың иберен
Яшыл якасы.

* * *

17. Атасы атлаянча,
Оглы базара барар.

* * *

18. Атасы эгри, оглы ёрга.

* * *

19. Аппак сачак,
Гүнден гачак.

* * *

20. Ахан-ахан, аханы,
Гезер мүлки-жаханы,
Гелер мундан гөчмәге,
Эти ёк хем-де ганы.

* * *

21. Аяксыз, элсиз—сурат чекер.

* * *

22. Балкан дагың башындан,
Балык гечип баря-ла!
Өйкен-багры сүйренип,
Гөз-яш эдип баря-ла!

* * *

23. Бар—бар аяклым,
Барсын аяклым.
Пувүрсе етдирмез,
Елкен аяклым.

* * *

24. Бар ёргам-а, бар ёргам,
Гара гөрсе үйтгемез,
Өлең гөрсе үркмез.

* * *

25. Батыр билен гулажа,
Мыдам гезер билеже.

* * *

26. Бага сейран эденде,
Гөрдүм кырк секиз гүллери.
Дайыма ёлдаш болан,
Ол дөрт дену-душ хайсыдыр?

* * *

27. Башы—дагда,
Аягы—көлде.

* * *

28. Биз-ә биздик,
Биз он ики гыздык,
Бир тагтда йыгылдык.
Даң өңүнден ёк болдук.

* * *

29. Бир агачда он ики шаха,
Хер шахада отуз япрак.
Хер япракда бир гүл бар.

* * *

30. Бир агажым бар он ики шахалы,
Хер шахасы отуз япраклы,
Япракларның бир йүзи—ак, бир йүзи—гара.

* * *

31. Бир азажык мавужа,
Деген ери авужа.

* * *

32. Бир азажык, мунянжак,
Гуйругындан тутдурмазак.

* * *

33. Бир гөрсем, бар,
Бир гөрсем, ёк.

* * *

34. Бир гушум бар тезленер,
Учдукча экезленер,
Чалт учуп, хаял йөрэр,
Башын эгип, дик гарар.
Учуп-учуп ядансон,
Гонуп, болар зым-зыя,
Билдим эртир гиденсон,
Өймүзе гонмуш бу-я!

* * *

35. Бир достум бар, өз габрыны өзи газар.

* * *

36. Бир достум бар, даглара гелер-гидер.

* * *

37. Бириксе, гүйменжәм,
Даргаса, гижәм.

* * *

38. Бир керсен гатыгым бар,
Ил-гүне етигим бар,
Бир керсен сүйдүм бар,
Ил-гүне битигим бар.

* * *

39. Бир этек ашыгым бар,
Ичинде топазым бар.

* * *

40. Бир инер билен бир мая,
Айланды гирди чая.

* * *

41. Бир тогалак дашы бар,
Алтындан ёлдашы бар,
Оны билен йигидиң
Акыл билен хушы бар.

* * *

42. Бир чанак гатык,
Әлеме етик.

* * *

43. Бир чанак сүйт,
Әлеме дүйт.

* * *

44. Гара атым гарап дур,
Гызыл атым ялап дур.

* * *

45. Гайрадан гелйән боз бугра,
«Боз бугра» дийип айтдылар,
Буруплыгы—чиг йүпек,
«Тутдурмаз» дийип айтдылар.

* * *

46. «Гал» дийсең галанок,
Эмма йөрәп биленок.

* * *

47. Гарры мамам паласын какяр.

* * *

48. Гидер отыр ызы ёк,
Даянмага дызы ёк.

* * *

49. Гөк дүвүнчеге дүвүп,
Гөге салам ибердим.

* * *

50. Гөк көйнеге көз гойдум.

* * *

51. Гөкден дүшер гымыр-гымыр,
Ере дүшер, халка демир.

* * *

52. Гөкже күррәм гитсе гелмез.

* * *

53. Гөмсем—гөмүлмез,
Чапсам—чапылмаз.

* * *

54. «Гөчи чекме, гөч» дийипдим,
«Сен көлегә геч» дийипдим,
«Көлегеде ятмасаң —
Бар, гөзүмден уч!» дийипдим.

* * *

55. Гөрүлмедик фабрикде эл дегмедик ак мата,
Әле алып серетсең, йылдызың шеклин тута,
Метр алып өлчесең, метре гелмез мата.

* * *

56. Гудрат билен боландыр,
Ярым яшда доландыр,

8 Заказ № 3139.

Эжиз дүшүп барярка
Кувват тапып гелендир.

* * *

57. Гызылжа күррэм хыззын атар,
Хыззын атмаса, яннак батар.

* * *

58. Гызыл өкүз ятан еринде от битмез.

* * *

59. Гыр ат билен гара атым,
Бир—бириниң ызында.
Бир—бирини ковалар
Жүмле элем гөзүнде.

* * *

60. Гышда эрэр,
Язда доңар.

* * *

61. Гелмесем — чагырярлар,
Гелсем — гачярлар

* * *

62. Дагдан гайдар, гыгырар,
Ел боюна сыгырар,
«Астын-үстүн этдим» диййң,
Елбарс кимин багырар.

* * *

63. Дагдан гелер даг кимин,
Голлары пудак кимин,
Эгилер сув ичмэге,
Багырар овлак кимин.

* * *

64. Дашдан гөрсең, ялдыр-ялдыр,
Янна барсаң, акжа балдыр.

* * *

65. Дашдан гөрсең, йылдыр-йылдыр,
Янна барсаң, гулплы зынжыр.

* * *

66. Дашдан гөрсем элеслэр,
Етдирмез ара ковма,
Аяжыгмы такыр алды,
Жаным пыяда ковма.

* * *

67. Доңа бүренмез,
Гөзе гөрүнмез.

* * *

68. Дөрт ишик гөрдүм бир өйде, эй хеким,
Хер ишикде үч гыз отырмыш мүдим.
Хер гыза бермиш отуз огул
Хер огул башында бэш десде гүл.

* * *

69. Дөрт окарам хап-да-хап,
Бирин ач-да, бирин яп.

* * *

70. Дүйн өйлэн-э, дүйн өйлэн,
Атым гитди дүйн өйлэн,
Аягында ал танап,
Сүйрэп гитди дүйн өйлэн.

* * *

71. Ер гөтермез гөк өкүз,
Билмен нэче яшында.
Өркүз хем сүтүнсиз,
Гөр, нэ хесер башында.

* * *

72. Елкенлэ етдирмез,
Етдирсе-де тутдурмаз.

* * *

73. Елкенли етмез ызындан,
Жылавбаз тутмаз дызындан.

* * *

74. Ела сыгмаз ёгын гыз,
Ат гөтермез агыр гыз.

* * *

75. Ел үстүнде дуран дерек,
Хеммəмизе дең герек,
Бир мивеси ажы оң,
Бир мивеси сүйжи оң.

* * *

76. Жансыз зат ер газар.

* * *

77. Ики атым айланяр,
Ол бири ыза галяр.

* * *

78. Ики дери — дең дери,
Оны билмедик адам
Əлем-или бермели.

* * *

79. Ики мүче дең йөрəр,
Өлмəн яшар,
Бирси гарк болса,
Бириси бошар.
Бириси газ сыпатлы,
Бириси гарга сыпатлы,
Он ики ерден дүйп уран,
Кырк секиз ганатлы,
Үч йүз алтмыш богны бар,
Мүң секиз йүз дəнеси.

* * *

80. Ики тəрим дес-дең.

* * *

81. Ики халым, гиң халым,
Икиси-де дең халым.

* * *

82. Хов йүпег-ə, хов йүпек,
Өңүн башлар гөк йүпек.

* * *

83. Йөрəр—йөрəр ызы ёк,
Даянмага дызы ёк,

Өрмəге оглы ёк,
Чыкармага гызы ёк.

* * *

84. Йүк үстүнде ярты чөрек.

* * *

85. Көлегесиз гол ашар.

* * *

86. Көлегесиз гол ашар,
Дабарасыз даг ашар,
Дүшелгелерде дүшмез,
Гоналгаларда гонмаз.

* * *

87. Көр дүе өйүң дашындан айланар.

* * *

88. Кувваты—ел, өлүми — сув.

* * *

89. Мен гачярын, ол ковяр.

* * *

90. Мундан урдум гылыжы,
Арапда шаңлар бир ужы.

* * *

91. Мундан урдум гылыжы,
Бухардан чыкды бир ужы.

* * *

92. Мен бир аждарха гөрдүм,
Башында дөрт шахы бар.
Хер шахының башында
Үч гыз, отуз оглы бар.

* * *

93. Ол гитсе, галарлар,
Хемме жандар арманлы.
Докуз богундан гечип,
Гелер эли дерманлы.

* * *

94. Он ики ерден дүйн урар,
Кырк секиздир ханасы,
Үч йүз алтмыш богны бар,
Мүң секиз йүз данеси.

* * *

95. Отда—янмаз,
Сувда — батмаз.

* * *

96. Отсуз гыздырар.

* * *

97. Оюп алдым, ызы ёк.

* * *

98. Өйкүнжең ёлдашым бар,
Эденими этжек боляр.

* * *

99. Өйүң дашында ярты ялак.

* * *

100. Өй үстүнде ушак даш.

* * *

101. Өй гапдалында ики тут,
Бири өл, бири гуры.

* * *

102. Палтасыз усса агачсыз көпри салар.

* * *

103. Сен ирмесең, ол ирмез,
Сен арсаң-да, ол армаз.

* * *

104. Сүңксүз сопы ер газар.

* * *

105. Сүйтден дуры,
Пагтадан ак.

* * *

106. Такыр ерде гайың ызы,
Оны тапан байың гызы.

* * *

107. Табак долы гызыл нар,
Хетдиң болса, бирини яр.

* * *

108. Тумара дүвме дүздүм,
Еңсе яны шелпели.

* * *

109. Тес-тегелек гызыл даш,
Жүмле-жахан ондан хош.

* * *

110. Узын-узын ховайы,
Онданам узын ховайы,
Мүнмәге шахасы ёк,
Иймәге мивеси ёк.

* * *

111. Узын-узын улапар,
Ужы барып гум гапар.

* * *

112. Урсам, урланок,
Гөмсем, гөмлөнок.

* * *

113. Урсаң таяк етмейәр,
Ковсаң аяк етмейәр.

* * *

114. Учанда гөрүнмез, гонанда белли,
Сечмеден көпрәк, санатмаз өзи.

* * *

115. Үчи бизе ягыдыр,
Үчи женнет багыдыр,
Үчи йыгып гетирер,
Үчи дөрүп дагыдар.

* * *

116. Бири сепер,
Бири ичер.

* * *

117. Хемме жандар көп гысылар,
Өзи эмма билмейәр,
Шейле гысылып гезмеселер,
Тенде жаны дурмаяр.

* * *

118. Хун-хунара,
Дүйби гара,
Йүз мүң чечек,
Бир пыяла.

* * *

119. Херпе гөрсем еринде,
Гиже-гүндиз ёл йөрәп,
Ене баксам еринде.

* * *

120. Хөтжедим хөтже болар,
Билменем, ниже болар,
Он ики юмуртгадан
Кырк секиз жүйже болар.

* * *

121. Хәки-хәки,
Гиже-гүндиз
Гезер пәки.

* * *

122. Чагыш-чагыш тебеңни,
Не реңки бар, не зеңи.

* * *

123. Чанак долы сүйт ялы,
Шонсуз гижәң дүйт ялы.

* * *

124. Чапраз дувмәм язылар,
Гараңкыда дүзүлер.

* * *

125. Чат-чат эдер,
Ялмап гидер.

* * *

126. Чилт этди, чылтакдан ашды.

* * *

127. Шапырдың-шаплар,
Гүпүрдиң гүпләр,
Мәкилер мәләр,
Ашыклар диңләр.

* * *

128. Шейле бир топ атылып дур, окы ёк,
Сечмелери сачылып дур, саны ёк.

* * *

129. Чапсаң — чапылмаяр,
Кессең — кесилмейәр.

* * *

130. Эгрем-буграм энеси,
Гөк ёргандыр чагасы.

* * *

131. Элсиз-аяксыз, ишик ачар.

* * *

132. Энтек-энтек,
Миве тентек,
Энтежикден көпелер.

* * *

133. Эртир гелер, лейлетин,
Агшам гидер, лейлетин,
Гаража өйүң дашында
Халка гурар, лейлетин.

* * *

134. Эле алып болмаз,
Голтуга салып болмаз.

* * *

135. Яш вагтында орак ялы,
Орта яшда чөрек ялы.

* * *

136. Яны үстүнде ярты чөрек.

* * *

137. Янсыз сувар,
Адамсыз ягар.

* * *

138. Ялама яның йүзүнде,
Яшыл донлы гыз отыр.
Яш гызының этини,
Яга булап ийп отыр.

* * *

139. Ялт-ялт эдер,
Ялман гидер.

* * *

140. Ятак долы йүң дүшек,
Мен алмага дүшек ёк.

АДАМ ВЕ ОНУҢ АГЗАЛАРЫ ХАКЫНДА МАТАЛЛАР

141. Агыл долы акжа гузым,
Ганысын япсам, ёкжа гузым.

* * *

142. Адамда бар, ады ёк.

* * *

143. Адыл диван — бир пайлашык,
Пархан-пархан, ара дашлык,
Кимсе одур, кимсе будур,
Хер ким өзүнкиден хошлук.

* * *

144. — Ак гуш, ак гуш,
Ниреден гелйәң?

— Ганлы дерядан гелйән.
— Ганың-кокуң болмаса?
— Ярадан яныдан гелйән.

* * *

145. Аңкар,
Аңкарда — тоңкар.
Тоңкарда — ала даг.
Ала дагда — гыя даг.
Гыя дагда — сүмме токай.
Сүмме токайда — сүңксүзже токлы.

* * *

146. Асты — гарчын,
Үсти — гарчын.
Арасында —
Гөк гөгерчин.

* * *

147. Асты — гая,
Үсти — гая,
Орта арасы —
Хамырмая.

* * *

148. Ачылмадык гөвреде,
Бичилмедик дон ятыр.

* * *

149. Ачылмадык сандыкда,
Дадылмадык бал ятыр.

* * *

150. Базарда сатып болмаз,
Терезиде чекип болмаз,
Балданам сүйжи.

* * *

151. Билмедик нирeден гелди,
Гичден соң пейда болды,
Ковуп ковмазлар болдук,
Ковсак-да ене гелди.

* * *

152. Бир азажык өзи бар,
Мүң гаража гөзи бар.

* * *

153. Бир алаҗа йүпүм бар,
Нирэ узатсам етйэр.

* * *

154. Бир газыга бэш ат даңылгы дур.

* * *

155. Бир гол ичинде отуз ики җөвен.

* * *

156. Бир тузым бар сакарҗа,
Меле сачын якарҗа,
Агзыны ачып гөрсем,
Огланлардан токарҗа.

* * *

157. Бир гуйының башында кырк гысырак.
Дениншйэр-де ганышяр.

* * *

158. Бир көчэниң башында,
Тылла эер гашында,
Муны билен йигитлер
Йүз йигрими яшында.

* * *

159. Бир тамда отуз ики җансыз,
Бири-бирине ёлдаш.

* * *

160. Бир чынарым эгилмез,
Эгилсе-де дөвүлмез.

* * *

161. Бир энэниң он оглы,
Хеммесиниң ады бир.

* * *

162. Бойнумдакы алаҗа йүпүм,
Өлсем-итсем айрылмаз.

* * *

163. Бэш кейик,
Бири-бириндеи бейик.

* * *

164. Гайрадан гелйэн үч йүз газ,
«Ойны ягшы» дийдилер.
Үч бүкдүрме гыл танап,
«Дини ягшы» дийдилер.

* * *

165. Гадырлы газнама,
Гылдан гала салдым.

* * *

166. Гара дашдан дөвлен гыйчак даш.

* * *

167. Гара догуп, ак болар,
Ак догуп, гара болар.

* * *

168. Гара чайырлы депе,
Ак мейдан.
Гара гыйчак даш,
Ялпылдавук,
Шыпбылдавук.

* * *

169. Гара чайырлы депе,
Иң ёкарда ол шепе.

* * *

170. «Гел» дийсем — гелмез,
«Гелме» дийсем — гелер.

* * *

171. Гелен ким мыхман болуп,
Гезен ким ша болуп,
Улалан, өсен, көпелен ким?
Ялңыз болуп гиден ким?

* * *

172. Даг башында бой дерек,
Бой дерегe сув герек.

* * *

173. Дагдан бейик, деңизден чуң.

* * *

174. Дашдан гелди муң нөкерли бир душман,
Габалан жайымда пена гоймады.
Гуллугында гезип, хызматын кылдым.
Санамага маңа сена гоймады.

* * *

175. «Дегер» дийсем — дегмез,
«Дегмез» дийсем — дегер.

* * *

176. Депежик, үстүнде текежик.

* * *

177. Догдугындан доганмыш,
Сегсен йигдем билмэнмиш.

* * *

178. Дөрт пел чайрым бар,
Айда дөрт йыгдыряр.

* * *

179. Дуры көлде акжа даш,
Гуллук эдер барча аш.

* * *

180. Дүвүнчегим дүвүндим,
Дүвүн, эйлэк зыңындым.

* * *

181. Дүйпсүз деряң башында,
Дүйби гумсуз гамыш отыр.

* * *

182. Ери бар-да, ады ёк.

* * *

183. Еди дешикли гыл юмак.

* * *

184. Ел үстүнде ярты чапады.

* * *

185. Ел ятыр-а, ёл ятыр,
Ел үстүнде гул ятыр,
Шонча гулуң төрүнде
Доймаз атлы эр ятыр.

* * *

186. Ики гаяның арасында
Бир чешмэм бар.
Тэ өлйэнчэм гурамаз.

* * *

187. Ики гоңшы бири-бирини гөрмез.

* * *

188. Ики ёлум бар, бири дирегим.

* * *

189. Ики токайлы деряны,
«Сув алыпдыр» дийдилер.
Бэш пыяданы иберип,
«Беклесинлер» дийдилер.

* * *

190. Ики энэң он оглы,
Онусының ады бэш.

* * *

191. Иң гүйчсүзиң гүйчлүлерден хөкми зор.

* * *

192. Иң ёкарсы — такыржак,
Оң ашагы — чукуржак,
Гоша чукур ашагы —
Бир бош гиден хокуржак.

* * *

193. Ишим-э ишим,
Окум, яйым, киршим.

* * *

194. Иүврүк атым жылавсыз,
Йылда учар ялавсыз.

* * *

195. Пүк үстүнде яглы чыбык.

* * *

196. Пүк ардында ялажык.

* * *

197. Пүнсүз асылып дур,
Рахатдан кесилип дур.

* * *

198. Кичижик оглан кирлиже тахя геер.

* * *

199. Кырк гысрак бир чешмеден сув ичер.

* * *

200. Гырасы гылдан, сөкүлмез,
Агзы ашак, дөкүлмез.

* * *

201. Мен гидйән, ол галяр.

* * *

202. Мен өйде, менегим дашда.

* * *

203. Мысгал-мысгал нәхим тапар,
Өз мүлкүнде мекан тутар,
Оян-буян ылгав атар,
Ене гелер өз жайына.

* * *

204. Мәммет жан, тур гит,
Ябылары сүр гит,
Отуз ики гапының
Килдини ур гит.

* * *

205. Нәче йыгдыгынча, хасылы артар.

* * *

206. Ол обада ишим бар,
Уссаларда күмшүм бар,

Ачылмадык сандыкда,
Гөзи баглы гушум бар.

* * *

207. Он гойнум сакар,
Доланып йүзүме бакар.

* * *

208. Өзи — бир, гөзи — мүң.

* * *

209. Сувсуз ерден сув чыкар.

* * *

210. Сүмме токай ичинде
Сүңксүз сопы отлар.

* * *

211. «Сык докалан матаны
Гейип болмаз» дийдилер.
«Чешмәниң ак сувуны
Ичип болмаз» дийдилер.

* * *

212. Такыр ерде тай ызы.

* * *

213. Тарп ерден ярылан,
Гант-набат гарылан.

* * *

214. Түм-түминиң бөврүнде,
Бөври алажа гуш ятыр.

* * *

215. Үмүр-думан ичинден
Гошажа атлы баряр.

* * *

216. Хатар-хатар даш гойдум,
Ал атымы бош гойдум.

9 Заказ № 3139.

* * *

217. Ховдан — ховдан үстүнде,
Чырадан — чырадан дeңинде,
Дүз ер — дүз ер үстүнде.

* * *

218. Хиңңилдик үстүнде
Акыллы ил отыр.

* * *

219. Хум дерям-а, хум дерям,
Агзы гапаклы дерям,
Дүйби сечекли дерям.

* * *

220. Хүммеле-хүммәң ичинде
Бөври алаҗа гуш ятыр.

* * *

221. Хер гүн тәзе сөзлер тапар,
Гайгы-гамың үстүн япар.

* * *

222. Махлукларың бейнисинде бир гуйы,
Агзы ёк, дүйби ёк, гуррук гуйы.

* * *

223. Чайырлы ерде — чал күрре.

* * *

224. Чокгаҗа гамыш ичинде,
Бөври алаҗа гуш ятыр.

* * *

225. Чынным гуш-а, чынным гуш,
Чын депеден гондум гуш,
Ганатлары гайкыҗа,
Ган депеден гондум гуш.

* * *

226. Эйләк гечер гара атым,
Бейләк гечер гара атым,

Даг дүйбүниң сувуны
Дурлап ичер гара атым.

* * *

227. Экен агаҗым эгилмез,
Эгилсе-де дөвүлмез,
Эгер үстүне гар ягса,
Гүн чыкса-да эремез.

* * *

228. Энемиң, атамың берен йүзүги,
Сува атсам чүйремез,
Ода атсам түтемез.

* * *

229. Эртир билен — дөрт аяк,
Гүнортанлар — ики аяк,
Агшамара — үч аяк,
Иң соңунда ёк аяк.

* * *

230. Эсен агам бир сере,
Гынанса, бакар ере.

* * *

231. Юмурдыгым юмаҗык.
Ичинде кырк догаҗык.

* * *

232. Якам долы яшылҗа,
Өлсем-йитсем айрылмаз.

* * *

233. Яр башында ики көке,
Дүрли-дүмен сесе өкде.

* * *

234. Ялама япың йүзүнде,
Ягмыр атың ызы бар.

* * *

235. Ялама япың йүзүнде,
Яшыл донлы гыз отыр.

Яш гузының этини
Зәхере булап ийп отыр.

* * *

236. Япы йүзүнде ярты кепбе.

ЗӘХМЕТ ВЕ ӨНҮМЧИЛИК ГУРАЛЛАРЫ ХАКЫНДА МАТАЛЛАР

237. Адамың элинде,
Шейтаның дилинде,
Алты аягы бар,
Гуйругы билинде.

* * *

238. Адам эли дегдиги,
Ери дөрер, гүл эдер.

* * *

239. Агзы бар-да, диши ёк,
Оны урмадык киши ёк.

* * *

240. Агзына береним алмады,
Иени ичегә айланды.

* * *

241. Агзын ачып аңкаран,
Гүрсе-гүрсе урлуп дур.

* * *

242. Агзы илдиргич,
Аягы өлчегич.

* * *

243. Ай дек эгри,
Онуң диши,
Отуң пири.

* * *

244. Акҗа дүйәм чөкүп отыр,
Гумалагын дөкүп отыр.

* * *

245. Акҗа пишик айланып-айланып богаз болар.

* * *

246. Ак атлы гачар,
Гара атлы ковар.

* * *

247. Ак атлы кейваны,
Битирер ызы.

* * *

248. Ак галаны айланып,
Зигир-зигир танс эдер.

* * *

249. Ак гойнум дагдан ашды,
Гара гойнум ыза гачды.

* * *

250. Алтмыш чемчәм алышар,
Бири-бирине салышар.

* * *

251. Алты аяклы,
Талдан таяклы.

* * *

252. Аңырсына гар ягар,
Бәрисине чөр ягар.

* * *

253. Аңырсы — тикен,
Бәриси — тикен,
Ортарасы —
Демир тикен.

* * *

254. Аркасында агзы бар,
Ортасында маны бар,
Дирилигиң чешмеси
Болуп билҗек балы бар.

* * *

255. Аркасында гуйругы,
Адыл болмак буйругы.

* * *

256. Арчанага, арчанак,
Отдан-сувдан гачанок.

* * *

257. Асмандан асылан,
Ерден газылан.

* * *

258. Атым атдыр,
Бедехетдир,
Диши ёкдур,
Дишлевүкдир.

* * *

259. Аягы узын, ода батыр.

* * *

260. Аягы ёк, эли ёк,
Екеже гөзи бар.

* * *

261. Бармакдан инче,
Билекден ёгын.

* * *

262. Батыр гойнум дагдан ашды.
Ялта гойнум ызда галды.

* * *

263. Билбиллерим сайраяр,
Сазы мениң элимде.

* * *

264. Бир атлы гачар,
Бэш атлы ковар.

* * *

265. Бир атым бар доймазак,
Өңңүрдигни гоймазак.

* * *

266. Бир атымың ики аягы бар.

* * *

267. Бир гушжагаз учуп дур,
Төверегине сечип дур.

* * *

268. Бэш йүз танап гурдулар,
Демир пенже урдулар,
Әлеме оваз бердилер.

* * *

269. Гайнаг сувда ойнаяр,
Багын эле айлаяр.

* * *

270. Гара атлы гачар,
Ак атлы ковар.

* * *

271. Гара атым гачар,
Ганыны сачар,
Сүмме токайлардан
Сүмүлип гечер.

* * *

272. Гарры дүйәм чөкүп отыр,
Гарын ягын дөкүп отыр.

* * *

273. Гарры дүйәм гар-гар эдер,
Гарын ягы жор-жор эдер.

* * *

274. Гарры дүйәм галк-галк эдер,
Эңеклери шалк-шалк эдер.

* * *

275. Гарры дүйәм гаркылдар,
Эңеклери шаркылдар.

* * *

276. Гараңкы өйде гаплаң гүрләр.

* * *

277. Гара товук гаркылдар,
Сүмеклери жаркылдар.

* * *

278. Гапыргасы бар-да, ганы ёк,
Деми бар-да, жаны ёк.

* * *

279. Говурма галаң ичинде,
Сегсен силиң сеси гелйәр.

* * *

280. Гысгажык хелей гыңажының ужун дүвер.

* * *

281. Даш матал,
Гумак матал,
Сапар сөкер,
Яга батар.

* * *

282. Дузсуз бишен аш гөрдүм,
Гәвүшәп дуран даш гөрдүм.

* * *

283. Дөрт доган бири-бирини ковалар.

* * *

284. Дөрт доган бир чукура түйкүрйәр.

* * *

285. Дүйби гөвресинде,
Сакгалы депесинде.

* * *

286. Дегирмен гүвлейәр,
Гүйжи мениң элимде.

* * *

287. Депежик үстүнде
Тилкижик ойнар.

* * *

288. Ер астындан ай йөрәр.

* * *

289. Ере гирер, гум атар.

* * *

290. Ики агачдан күмели,
Башы алтмыш бәш жыгалы.

* * *

291. Ики агачдан күмели,
Оглан гөтәре чемели.

* * *

292. Ики саз,
Бир мәз.

* * *

293. Ики уч, ики халка,
Ортасында мыхы бар.

* * *

294. Йылп этди, ере гирди.

* * *

295. Йүзи тегелек, өкжели,
Ере гирени бес-белли.

* * *

296. Кичижик оглан дагдан одун дүшүрйәр.

* * *

297. Кенди бар-а, кенди бар,
Кендиниң кеменди бар,
Гөкден учан гушларың
Аягының бенди бар.

* * *

298. Келте кейван,
Гыңажы узын.

* * *

299. Келтежик хелей, гыңажыны сүйрәр.

* * *

300. Маталжыгым ман экен,
Дырнажыгы он экен,
Дилевар-а, дилевар,
Дил үстүниң мени бар.

* * *

301. Маталым матды,
Ики гулагы жотды.

* * *

302. Маталым матды,
Ики гулагы ятды,
Ере гирип, гум атды.

* * *

303. Митре башлы,
Мүң гөзли.

* * *

304. Ол оба, бу оба,
Сакгалы габа.

* * *

305. Он ики аяк, бәш келле,
Бир келледе ишим бар.

* * *

306. Отсуз ерден от чыкар.

* * *

307. О яна гечер гыр атым,
Бу яна гечер гыр атым,
Аягында гыл танап
Сүйрәп гечер гыр атым.

* * *

308. Өзи бир мун ялыжак,
Хеммелере гүйменже.

* * *

309. Өкүз, өкүз айланяр,
Дүнйә секиз айланяр,

Бир гуйының башында
Көрже өкүз айланяр.

* * *

310. Сары маям чөкүп отыр,
Ич ягыны дөкүп отыр.

* * *

311. Сен ирмесең ол ирмез,
Сен армасаң, ол армаз.

* * *

312. Сүмме сүрер,
Сүйди дамар,
Гыр ат гачар,
Боз ат ковар.

* * *

313. Сенем эже сеңциллэр,
Сачы мениң элимде.
Хоз агажы гүввүлдәр,
Гүйжи мениң элимде.

* * *

314. Сүрсем етмез кервене.

* * *

315. Серинде жан, серинде,
Асла дурман еринде.
Гиже-гүндиз айланып,
Хениз өңки еринде.

* * *

316. Сессиз ятар,
Дуйдансыз тутар.

* * *

317. Сырты дийсем сырты бар,
Сыртарып дуран мурты бар.

* * *

318. Сыртындан дем алар,
Агзындан от көвсәр.

* * *

319. Такгыл-тукгыл таяклы,
Эгри-бүгри аяклы.

* * *

320. Тозаны дулы тутар,
Аррылдысы — дүнйәни.

* * *

321. Ченбекей телпегим,
Инчедир гылыҗым.

* * *

322. Узын гыңач, келте кейван.

* * *

323. Узын-узын урганым,
Ужун тутуп дурганым,
Сачы мениң голумда.

* * *

324. Узын-узын урганым,
Урган яйып дурганым,
Самырканым сайраса,
Саны мениң элимде.

* * *

325. Узын-узын урганым,
Ужун тутуп дурганым,
Сачы мениң голумда,
Демир пенже элимде.

* * *

326. Узын урганым,
Гысгадыр гылыҗым,
Тейи тылла бөрүгим
Ашды депеден.

* * *

327. Үч агачдан күмели,
Оглан гөтәре чемели.

* * *

328. Хүмүр-хүмүр эдердим,
Хумурчакда гезердим,

Гая сувун ичердим,
Гаяларда гезердим.

* * *

329. Хыр-хырҗык,
Бурны йириҗик,
Дага гирҗек,
Дал ийҗек.

* * *

330. Хыр-хырыҗык,
Бурны йириҗик,
Айланып-айланып,
Богаз болаҗык.

* * *

331. Хеммәни безәр,
Өзи ялаңач гезер.

* * *

332. Хеммәни безәр,
Өзи лүт гезер.

* * *

333. Чекдим уян үзүлди,
Оян-буян дүзүлди,
Он ики дилли мәкиян,
Бир шәхере дүзүлди.

* * *

334. Чөл-бееваны,
Гезер обаны,
Алты инҗиги бар,
Ики дабаны.

* * *

335. Чын чынарың үстүнде,
Бир гарагуш отырмыш,
Эл-аягын силкенде
Япракларын дөкермиш.

* * *

336. Чөри — бәрик,
Гойны —аңрык.

* * *

337. Чөрүн атар,
Ягын ювдар,
Эл дегирсең —
Гыгырар.

* * *

338. Шейтаның шеринде,
Адамың элинде,
Алты аягы бар,
Гуйругы билинде.

* * *

339. Эсинден йүз гөрмез,
Адам хатырын билмез.

* * *

340. Эйләк гечер гара атым,
Бейләк гечер гара атым,
Сүмме токай ичинден
Гыйып гечер гара атым.

* * *

341. Эмир болуп хөкүм эйлесең,
Везир болуп бөлүп бийр.

* * *

342. Эплесең эпин тутар,
Эплемесең сапын тутар.

* * *

343. Яз айланып, гышда ятар,
Бирин-бирин бала батар.

* * *

344. Ялп этди,
Япы ашды.

* * *

345. Ялтанман ятар,
Дуйдурман тутар.

346. Агзы бир, дили ики, җаны ёк,
Геплән сөзүниң саны ёк.

* * *

347. Айдан хабар алан гуш,
Демир-полат ганатлы,
Дүнйә яңы салан гуш.

* * *

348. Айдым айдар, саз чалар.
Диңләнлер хошал болар.
Ядаманы билмез ол,
Батарейден гүйч алар.

* * *

349. Айнада гөрен ялы,
Янында дуран ялы.

* * *

350. Ак ери ачдым,
Гара дары сачдым.

* * *

351. Ак ере гара дары,
Ким сечсе, шол орар.

* * *

352. Алым гөрсе билер, гарадыр йүзи,
Оны билмейәнлер надандыр өзи.

* * *

353. Атасы аслышып душер,
Энеси халланлап ишләр,
Тапапы дулдан асып,
Он ики гадам басып,
Ики оглы хасап ишләр.

* * *

354. Атым атдыр,
Бедев атдыр,
Бир адам мүнсе
Сансыз иш этдир.

* * *

355. Асты — даш,
Үсти — даш,
Дөрт аякда —
Бир баш.

* * *

356. Асты — сув,
Үсти — от.

* * *

357. Аягының ганы ёк,
Ич гошуның саны ёк,
Сыртында гоша гуйрук.
Агдарыберсе — ол буйрук.

* * *

358. Бадамҗан, бадам билен,
Еди килди билен,
Не агзы бар, не бурны,
Геплешер адам билен.

* * *

359. Бир гуш тутдум җаны ёк,
Дөрт аягның ганы ёк,
Мүнендe хезил берйәр,
Союзымызда саны ёк.

* * *

360. Бир узын йүпүм бар,
Йыгнап етишип билмейән.

* * *

361. Болды гитди гүммүрди,
Улы иле хабар берди.

* * *

362. Гайрадан гелйән киши,
Элинде демир чиши,
Ак голуң ичинде
Гарадыр гушы.

* * *

363. Гарадыр, гарга дәлдир,
Учадыр, гуш дәлдир.

---

[1] Маталларың довамы ве чәзгүди икинҗи китапда

МАЗМУНЫ

Пайхас ачары . . . 3
Хүвдүлер . . . 17
Бейик Октябрь революциясындан өң дөредилен хүвдүлер . . . 18
Бейик Октябрь революциясындан соң дөредилен хүвдүлер . . . 92
Маталлар . . . 107
Тебигат ве тебигы хадысалар хакында маталлар . . . 108
Адам ве онуң агзалары хакында маталлар . . . 122
Захмет ве өнүмчилик гураллары хакында маталлар . . . 132
Хат, сынат ве техника дегишли маталлар . . . 143

Литературно-художественное издание

БОЛЬШАЯ МЕДВЕДИЦА

Туркменское народное творчество

Ашхабад, издательство «Туркменистан»

На туркменском языке

Редактор **С Аннасахедов**

Суратчы **М. Нургелдиев**

Сурат редакторы **С. Эеберенов**

Тех. редакторы **О. Нурягдыева**

Корректор **Ш. Мухаммедова**

ИБ 980

Йыгнамага берилди 31.10.88. Чап этмәге ругсат эдилди 20.04.89. Форматы 84Х108¹/₃₂. Китап-журнал кагызы. «Эдеби» гарнитурасы. Екары чап эдилиш усулы. Шертли чап листи 7,56. Шертли реңкли оттиски 7,77. Учёт-нешир листи 5,53. Тиражы 54000 экз. Заказ № 3139. Бахасы 45 к.

ТССР Нешириет, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитети, «Түркменистан» нешрияты. 744013. Ашгабат шәхери, Ө. Кулыев көчесиниң 31-нҗи җайы.

ТССР Нешириет, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитетиниң типографиясы. 744013. Ашгабат шәхери. Совет көчесиниң 46-нҗы җайы.

* * *

Эшегиме бирже дессе говуш бердим дишлери шыкылдашмазлык үчин.

* * *

Ябың аңырсында кырк тигирчек, бәрисинде кырк тигирчек. Хеммесини гошсаң сегсен тигирчек. Сегсен тигирчеклешдирсеңем сегсен тигирчеклешдирмели, сегсен тигирчеклешдирмесеңем сегсен тигирчеклешдирмели.

* * *

— Язы кел нәдип йөр?
— Гечисини мүнүп, дүесини ийдип, битмедик токайдан ок-яй ясап, догмадык товшанлары атып йөр.

* * *

Япбайыр ерде япбашласа-да болар, япбашламаса-да болар.

* * *

Яш пишигиң аягына яшыл йүпек ярмашмазак болармыш, ярмашса-да чырмашмазак болармыш.

МАЗМУНЫ

Өй ве онуң бөлеклери хакында маталлар . . . 9
Ийилйән, ичилйән, гейилйән затлар хакында маталлар . . . 15
Хожалыга, гурал-эсбаплара дегишли маталлар . . . 20
Безег-зыната дегишли маталлар . . . 38
Саз гураллары хакында маталлар . . . 41
Харбы энҗамлар хакында маталлар . . . 43
Хайванлар, гушлар, овнук мөр-мөжеклер хакында маталлар 45
Өсүмликлер хакында маталлар . . . 63
Дүрли темадакы маталлар . . . 77
Маталларың чөзгүтлери . . . 83
Санавачлар . . . 98
Оюн санавачлары . . . 99
Зыррымлар . . . 102
Ашык ойналанда айдылян санавачлар . . . 103
Ай терек . . . 103
Ягыш ягара гелди . . . 104
Гыз гөрдүм . . . 104
Едигеним — еди йылдыз . . . 104
Хайванлар ве гушлар хакында . . . 104
Алты гоюн, бәш гечи . . . 104
Тилки... Тилки . . . 104
Хөреле, дүйәм, хөреле . . . 105
Түввей гойнум, түввей . . . 105
Хатар-хатар дүелер . . . 105
Малларың сөйлүши . . . 106
Сыгырлар гелди гагшашып . . . 106
Түтәдин-э, түтәдин . . . 106
Гак, гак, гаргалар . . . 106
Так, гак гаргажык . . . 106
Пышдыл, пышдыл, пышбага . . . 107
Чайкел, чайкел . . . 107
Хүпүпик . . . 107
Җекене . . . 107
Хозанак . . . 107
Сүйтгазан . . . 107
Алпалас . . . 108
Җик-җики . . . 108
Атым, атым . . . 108
Ак кебелек, гөк кебелек . . . 108
«Ханың оглы» сува дүшҗөк . . . 108
Гүн чыкды . . . 108
Илерден бир хең гелйәр . . . 109

Санлар хакда
Бармакларың ады
Бармакларың саналышы
Бирден он икә ченли санамак
Бир тай
Он алтыны ким айтды?
Алты матал ады ёк
Ек затлар хакда
Гызлар зулумдан горкяр
Бибиш оглан гөле гаршы
Бике нирден ылгап гелйәр
Душман ёлы бозулар
Бир йигиде болар ав
Гөзле, гелнеже
Дуз гөрдүм
Түйдүл-түйдүл түйдүгим
Бушлугыма нәм бержек?
Йигит гелйәр
Ак-гөк гейдирме
Дегирмениң ак дашы
Гайрадан-а, гайрадан
Ызмыкшириң минарасы
Овлак бакяр экени
Чөплеме чөплэп гелйәдим
Гар ягяр
Йүзүң айна гапагы
Багым, багым, багымда
Күмүш тапдым
Юмаландым, юмак тапдым
Хапыз агам
Ахмет агам өйдеми?
Бабам маңа «хай» дийди
Газыкдан атлар бошанды
Дерт гечи
Ики хоз
Билезик
Он бармагың хүнәри
Арзым бар?!
Харай харая, беглер
Айдышык
Ат гелйәр
Ягдырманы гитмерин
Дегишме хәсиетли санавачлар
Бир бүре деңди дызыма
Дайың гелйәр
Желләни әкел, желләни
Ләле жан
Аннажемал сиркели
Жулжул Бике
Чарх уруп яттан йигит
Небсевүр бая гойдум
Дурли санавачлар
Яңылтмачлар

Литературно-художественное издание

БОЛЬШАЯ МЕДВЕДИЦА

Туркменское народное творчество

Ашхабад, издательство «Туркменистан»

На туркменском языке

Редактор С. Аннасәхедов

Суратчы М. Нургелдиев

Сурат редакторы С. Эеберенов

Тех. редакторы О. Нурягдыева

Корректор Ш. Мухаммедова

ИБ 980

Пыгнамага берилди 31.10.88. Чап этмәге ругсат эдилди 10.05.89. Форматы 84X108$^{1}/_{32}$. Китап журнал кагызы. «Эдеби» гарнитурасы. Екары чап эдилиш усулы. Шертли чап листи 7,77. Шертли реңкли оттиски 7,98. Учёт-нешир листи 5,84. Тиражы 54000 экз. Заказ № 3139. Бахасы 45 к.

ТССР Нешрият, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитети. «Туркменистан» нешрияты. 744013. Ашгабат шәхери, Ө. Кулыев көчесиниң 31-нжи жайы.

ТССР Нешрият, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитетиниң типографиясы. 744013. Ашгабат шәхери, Совет көчесиниң 46-нжы жайы.